

SREE
KOKILAMBA.

A Drama
IN FIVE ACTS

By
C. JAGANNADHARAO
SECUNDERABAD

Printed at
Andhra Grandhalaya Press Ltd
BFZWADA
1924

Copy Right Registered

SREE KOKILAMBA

A Drama in Five Acts.

By

C. JAGANNADHA R

SECUNDERABAD

1ST EDN 1000 COPIES

Printed at

The Andhra Grandhalaya Press, Ltd.,

By Mr. K. Kodanda Ramiah,

BEZWADA.

1924

విజ్ఞప్తి

సుజనవరులారా!

ఇందు ప్రతాపసేనుడు కడు దుర్మార్గప్రవర్తకుండగుటంజేసి తనతండ్రి యెల్లరాజ్యము తన జామాతయగు వీరసేనున కొప్పగించి యెప్పుడు ప్రతాపసేనుడు తన దుష్ప్రవర్తనమును వర్జించునో యప్పుడు తనరాజ్య మతనకీయుమని యానతిచ్చెను. బాల్యము గడచెను, యౌవనము దాటెను. కాని ప్రతాపసేనుడు తొల్లింటికంటె నెక్కువ దుర్మార్గుడై వీరసేనుని రాజ్యమున కరిష్టము కలుగజేయునెడ వీరసేనుడతని చెరసాలయందునువ నాజ్ఞాపించెను. ఇవియెల్లను చూడకుండ ప్రతాపసేనుని భార్య కమలాంబ సుందరసేనుని జననానంతరమున దివికేగెను. అయ్యెడ సుందరసేనుడు ఎంతిగ్ధృహంబునందే యుంచబడి సకల విద్యాపారంగతుడై దినదినప్రవర్ధమాను డయ్యెను. మిగిలిన కథ యెల్లను చదువరు లీనాటకమందే చదువగలరు.

మరియు నిందు నే గావించిన తప్పులు వేసవేలు గలవు. అవి పాఠకమహాశయులు తమియి తురుగాక. పెండవ ముద్రణమున చాల వరకు తప్పులు సవరించబడునని విన్నవించుచున్నవాడ.

ఇట్లు,

సుజన విధేయుడు,

సి. జగన్నాథరావు.

**Dedicated to
the Great Bhavani
of Calcutta.**

కృతి సమర్పణము

తే॥ శీ॥ వరహామిర ముద్దులపట్టి! ♦ పందినెలు

నేలించిన గ్రంథము ♦ నీవు కృతిని

గైకొనుచు నాంధ్రదేశము ♦ గాచి నీవి

కా సుకవితామల్లినీ ♦ గావుమమ్మ॥

ఇందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు .

వీరసేనుడు—రాజు

సుందర—మంత్రి

జనుధర్మజుడు—సేనాధిపతి

ప్రతాపసేనుడు—వీరసేనుని బావమఱి (సుందరసేనుని తండ్రి)

సుందరసేనుడు—ప్రతాపసేనుని సుతుడు, వీరసేనుని తదనంతరమున రాజు.

రామన్న, వెంకన్న, గంగాధరుడు సుబ్రహ్మణ్యము, బ్రాహ్మణులు
మహమ్మదు, రహిమాన్, రక్షక భటులు.

సేవకులు

స్త్రీలు .

కోకిలాంబ—సుమధ్యమంత్రిపుత్రిక

కళావతి—వీరసేనుని పుత్రిక

శమలావతి—కళావతి చెలికత్తె

మంజుభాషిణి, పుష్పమాలిక—కోకిలాంబ చెలికత్తెలు

శమలాంబ—సుందరసేనుని తల్లి, ప్రతాపసేనుని భార్య
కాళీ ప్రత్యక్షము.

ఓం శ్రీధర్వాసగ - యుగం.

శ్రీ

కౌకిలాంబ

ప్రథమాంకము

(పీఠేనుడు, సుబుద్ధి, జయద్వజుడు ప్రవేశం.)

పీఠ సేనుడు—సుబుద్ధీ! మ త్రిపుంగవా! యిప్పుడు మనరాజ్యంబున కల
నమస్తజులును న్వా గూచువర్తమలై నిత్యసత్యవృత్తులై సుర
క్షితముగ వర్ధిల్లుదున్నారలా?

ఉ॥ మత్రివరా! సుఫీచరి! స * ముచితరీతిని సశ్యవక్తృలై
తంత్రీవిదూరులై జనులు * దారమనంబున యున్నవారలో,
స్వాంతిమునకా దావరము * నద్వరముంబలై నాయనుజ్ఞ స్వా
తంత్రీమునకా శిర బుచను * దాల్చుచునుందురొ లేరొ చెప్పమా॥

మఱియు, మంత్రీసత్తిమా! యీపీఠ సేనుని పరాక్రమం బెల్లర
కు విశిషటమేక! ఇప్పుడు యెవలైనను నాయాజ్ఞకు శిరసా
వహించక మన గాఢచట్ట బుల కతిక్రమించుచు హత్యకారులై
పూర్వమువలె రాజ్యమునకు క్షోభ కలిగించుచున్నచో వేగంబ
నిన్న కయింబుగ జెప్పడు వారలను తక్షణంబ నానిశితకర
వాలంబున కాహుతిగా జేసెద.

సుబు—రాజకిశోరమ! తమ ప్రతాపనలంబునకు యాబాలగోపాలము
సహితము కలయ్యుచైనను వెరచువారు.

ఉ॥ రాజశిఖామణీ! సకల ♦ రాజులు ని స్సనిశంబు మొక్కపూ
సజ్జనులై మనంబున న ♦ చంచలవృత్తిని నీయమజ్ఞయే
రాజసమేర్పడంగను వి ♦ రాజితలీలను రాజబాటవో
లెస్తగతి దలంచుచు మె ♦ లంగుచునుండెడువారు భక్తితోన్.

మరియు రాజా!

సీ॥ సతతంబు నీచెంత ♦ సకల పరిగణంబు

భవదీయయాజ్ఞకై ♦ వేచియుండ

జనమెల్ల మీరన్న ♦ జనకుడు మాకని

పరమభక్తిని నదా ♦ పూజనీయ

చట్టాబులన్నియు ♦ నష్టపరక్షణ

దర్శనశీక్షికై ♦ తూగుచు జ

ధరలెల్ల నేవేళ ♦ లెగునొమ్మై వసు

ధను సౌఖ్యకరములై ♦ ననకును

సే॥ పంచబుగ్గళముగ నెదు ♦ వైరుల నెపు

పైన పాదోలగ్నాలై ♦ జి వరసేన

నాయకుడును బాహుల ♦ నానియుండ

గోడు లేగతెక్కు జ ♦ గంబునందు॥

వీర—మంచిది. మంత్రవర్యా! నీ విపు డనుదినంబును పూర్వపుభంగి
గూఢచారులవలన నాదు రాజ్యపరిపాలనా విషయంబున శ్రీజ
లయభిప్రాయంబు లరయుచుందువా?

సుబు—రాజా! మీయిచ్చయొప్పున గూఢచారులవలన తెలిసికొనుట
యేకాక నేనుగూడ నొకానొకప్పుడు ప్రచ్ఛన్న సేవ బునబొయి
వ్రతిమనుజుని యభిప్రాయమెట్లున్నదో తెలిసికొనుచుం
డును. రాజ్యపరిపాలనావిషయంబున యేలినవారి కణమూర్తి
మైనను సంశయంబుపలదు. శ్రీజలెల్లరు నేకవాక్యంబుగ తమ
పరిపాలనంబున వారలనుభవించు సౌకర్యంబులు మరియేరాజు
పరిపాలనంబునను జరుగలేదని వక్కాణించుచున్నారు. మరియు

రాజా! కాలవశమున తుపానుచే నట్టి యల్లల నాడియాడి తుదకు తుపానానంతరంబున విశ్రాంతి పొందినటు లాప్రతాపసేనుని దుష్కార్యములకు లోనయి యిందుకు యారాజ్యలక్ష్మి వెలలపాల్చె యుండెను. కిష్కంధు తమరు ప్రతాపసేనుని చెరసాలయం దునిదనచాటనుండియు ప్రజలందఱును నిర్భయంబుగ ఓవయూత్రీ సలుపుచున్నారు.

పిగ—మంత్రీంద్రమా! యెంతకాలము వాని దుష్కార్యంబులకు సైచి యుండనో పెద. ప్రతాపసేనుడు మన బంధువగుగాక, తోబుట్టిపుత్రుఁ యై పతియే యగుగాక, భావయే యనుకొమ్ము. యెవ్వఁడైననీరు? రాజా సతతాబు ప్రజలకొర కెయివంటి కష్టతరమైన కార్యంబులకైనను జేసితీరవలెను. ప్రజలను రండుచుటకైకదా మిన్న శ్రీరామచంద్రుండు తనదు సతీని, పతి ప్రతాపసేనుఁడని, యల సతాదేవని జనకుని ముద్దులపట్టిన కిటికీహృదయము పై నెసలు కలెను.

సుబు—సత్యమా! సత్యమా! గురిసవారు కిడుకొన్నా నాలోచించి నా.

పిగ—చెరినాలలోనున్న మన ప్రతాపసేనుఁడను కిష్కంధునాలోగ్ధుంబుగా నున్నటుల నిన్నటిదినంబుననే నే వినియుంటిని. ఎట్లున్నదో నీకు తెలియునా?

సుబు—నిమి! అనారోగ్యంబుగ నున్నవాడా! యెమియజ? ఈసంగతి నేను మీరు నుడువ వినుచున్నాఁగాని యింతకు పూర్వము నాకు తెలియదు. ఈదిన మటకేగి సర్వము విచారించవలెను.

పిగ—(సేనాధిపతివంకకు దిరిగి) ముందిది. జయశ్వాహ! పురుషసేంహా! నీదు సైన్యగణ బులన్నియు సేయాజ్ఞకు బద్ధులై యున్నవా? సేప్రతాపమంతయు నేనెరుంగునదియే గాని సేనోట వినుటకు మానంబున కుతూహలము వొడముచున్నది.

జయ—రాజేంద్రా! యేలినవారల కిందు కొత్తవిషయము లెవ్వ
యును లేవు. నాపరాక్రమంబు నేను తమతో విన్నవించినచో
నాశ్శునతి చేసకొనువాడ నగుదును. అది బ్రువలక్షణము
గాదు. కాన క్షమియింప పార్థించువాడ. అయినను తమ
శత్రువు లెవరైన కలరేని వెంటనే యానతిండు. వారల
లక్షణంబు హఠాహుతిని పటాపంచలు గావించెదను. మరియు
నాదు సైన్యంబులెల్లను 'నెన్నడు యుద్ధముచేకూరును? ఎన్నడు
మాబాహువుల తీట నణగించుకొని రాజాధిరాజనకు మావీర
సేనునకు కీర్తి సంపాదించెద'మని వేచియున్నవారలు.

ఉ॥ ఇత్తరి రాజ బాహులు • మెన్నటికిస్సొ యంచు సైన్యము
తత్తర మంచుచు వరగ • ధాశ్రిని యుద్ధమువచ్చునేళిల
మత్తున గర్వములగ నడి • నైరులజంపుదుమించు నిత్యము
చిత్తమునం దలంచుచు న • శేషయశంబును గోరెన్నదా

వీర—మీరిరువురును నాదు బాహుద్యయమై యుండునంతవరకు నా
కేకారంతయు వాటిల్లదు.

(సేవకుడు ప్రవేశించును.)

సుబు—రాజా! యిదిగో సేవకుడైయో సమాచారంబు బుచ్చిపట్టు
న్నది. వా డేలనోకాని భీతిల్లి యేమియో గద్గదస్వరముతో
చెప్ప నుంకించుచున్నాడు.

రాజు—సేవకా! నీవేల నాదుసమ్మతులకు సందేశము గొనివచ్చి
చెప్పజుండువాడన?

సేవ—ప్రభో! మరేమి లేదుగాని ప్రతాపసేనులవాడు జ్వరిముతో
నున్నారని కారాగృహధికారి మీతో చెప్పమంటు వచ్చేను.

వీర—అసంగతి నీన్న నే తెలియవించితివిగా. మరల యేల వచ్చితివి?

సేవ—అందుకే బాబూ!

సుబ్బుడి—ఏమిరా భీష్మా! యట్లు ప్రేరేపింపు? మతిరేదాయేమి? నిన్నను తెలియజేసిన సంగతినే మరల తెలియజేయుటకై వచ్చితివా?

సేవ—అదికాదు ప్రభో! ప్రతాపసేనలవారికి రాత్రి జ్వరము యెక్కువైనదట.

రాజు—నేను నిన్నటి దినముననే మనవైద్యరాజభిషక్కుక్రమార్కమున చికిత్స జేయుటకై వచ్చటకు సంపాదించిన ప్రతాపసేను ఔషధము సేవించలేదాయేమి?

సేవ—ఔషధములు సేవించగా నన్నియు నిపుడు చల్లారిపోయిన బాబూ!

రాజు—మంత్రీవుంగవా! విడు చెప్పనదేమియు నాతిలకైక్కుకున్నది.

సుబ్బు—సీ! వ్యర్థా! ఒంగిన సమాచారంబట్లము సేవ నిర్బంబుకజెప్పుము. చెప్పిన్న తెలిస ప్రాకృతి బును బడయగలవు.

సేవ—ఏమిలేదు బాబూ! రాత్రికడ ప్రతాపసేను వారు చనిపోయినారు.

రాజు—హాహా! యేమి! ప్రతాపసేనుడు కారాగృహమునమరణించెనా?

మంత్రీ—ఈసంగతి చెటనే చెప్పరాదురా మూర్ఖా! ఛీ! బైటకు బొమ్ము.

సేవ—ఎంతభయంకరము వాటిల్లెను! హా! ప్రతాపసేన! యెంతమంది బుధజనంబులు బోధించి చెప్పినను వినక రాజద్రోహులకు హత్యకారులకు నెనానాయకుండవై కొలదిదినము లీయ్యులక రాజ్యలక్ష్మికి చెప్పనలవికానివెలు కుడిపిరివే! ఈవిధంబున రాజ్యమున మితిలేని యనాచారియు ప్రబలుచు డ యెన్నాళ్ళు నేను రాజునైన సైవగలన? తుకకు నిన్ను కారాగృహమున వేయగా నేడు మమ్ములనుబాసి దివికేగితివా! ఏమిచేయువాడను? నీ కారాగృహమరణకలంబున నేనీ భూజనంబుల విందనకు పాల్పడితిగదా. హృదయమా! యెంతవ్రాసితివి! (నిట్టూర్పుతీసి) ఈమర

నాము రాసుండుటచేతనేకాబోలు నీచర్య లింత యల్పకాలములో నింత విపరీతములై పరిణమించెను.

మంత్రీ—రాజా! విధివి తప్పించుట కేళికళము? మీరు నగవబలిలేదు. వానికి కారాగృహమరణము బ్రహ్మ నొసటవ్యాపియుండ నది యెవరు తప్పించ శక్తులు?

వీర—మంత్రీ! సత్యము, సత్యము. వాని కారాగృహమరణముతోడి నాకు భూజననిందకూడ వ్యాపెను.

జయ—రాజేంద్రా! సకలసద్గుణుడవై! సకలంబు నెరుంగువారల మీరే యీవిధమున ప్రవచించి మేమేమి జెప్పవారము? మీరు ప్రజానురంజనార్థమైకదా, కా ధవ్యమైనను తలచక ప్రతాప సేనని కారాగృహ బంధనిగఁడనతి. అట్టివారిలకు తమను ప్రతాపసేనుని మరణమునకు నెఱుఁగింపదులు నీ ట. తుద?

రాజు—తండ్రి! మరణమునకై సుందరసేను చాల విలసమునోకిరా?

సుబు—(తనలో) సుందరసేనుడు తనను తండ్రిమరణమునకైదుఃఖించుటయేగాక రాజయందు త్వక వైరమూనను. వైరియూని నను సుందరసేను డిప్పుమీయు జేయజాలక బోయినప్పటికి కొలదికాలంబలో నై నను తిరుగ ప్రతాపసేనునంత రాజద్రోహులకు మొసగాడై పగతీర్చుకొనును. (ప్రత్యక్షము) రాజా! సుందరసేనునకు వాని తండ్రి మరణించెననువార్త నెరింగించుటచితముగాదని నీ జెప్పువాడ. ప్రతాపసేను డింతకుముందెన్నియో సార్లు తీర్థయాత్రలు జేసినచ్చెనని పలుమారు బయలుకుచుండెడివాడుగాన తనతండ్రియా తార్థమై వెళలెనని యెరింగించుటచితము.

వీర—మీయిష్టమువచ్చినభంగి యొసర్తుడు.

సుబు—గతించినదానికి వగచిన ప్రయోజనంబేమి? త్వరితముగ నేగి
యుత్తరకియనన్నాహము బాచరించవలెను రండు.

(నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము.

కోకిలాంబ ప్రవేశము.

కోకి—నే నేమికతంబున నోగి నాదుచెలుడింకను రాలేదు. కారణం
బుగా నున్నాను. అదిగో! నామోహనాకారుని ప్రేమా
చిల్లకై యున్నది. (అని యరిగి చిత్రించుచుండును)

చ॥ అనుపమరూపంబును • నాదుచెలుడుకు ప్రతాపనే
నుసేసుతు నీవటాబుని • నంతెనె పూలశెరంకు, పాప! న
న్ననవరతంబు సిగ్గయతి • నాప్రియులేని కతంబునంగదా
నిలుపాడ! బాధకైతెదవు • కాంతును చెంగటనున్న రావుగా.

అదిగో, యెడదో కాలిచ్చుదు విశవచ్చుచున్నది. ఈచెన నెవ
రొ వచ్చుచున్నారు.

(సుందరసేనుడు ప్రవేశించును.)

సుందర—చెలీ! నీవు నాకంటె నేను ముందుగనే యిచటకే తొంది
బడికి వెళ్ళుటకై సరిసిద్ధురాలవగుచున్నట్లున్నదే!

కోకి—ఆర్యా! నేను నేను తమకంటె ముందుగనే వచ్చితిని మీరేమి
కారణ బుననోగాని చూలస్యముగా నేనెచటచేతి నేనేమి
యోముదుగ వచ్చినట్లున్నదిగాని నేను యథాప్రకారంబు
గనే వచ్చితిని.

సుందర—చెలీ! సత్యము వచ్చిచితివి. నేడిచుక చచ్చుట కాలస్య
మైనది. చెలీ! నీచేతిలోని పట మెవ్వది?

కోకిలాంబ—(సిగ్గు నభినయించును)

సుందర—ఏదీ! యిటుగొనిరమ్ము, చూత మెనరిగో. (అని పటంబును
కోకిలాంబ హస్తంబుననుండి గైకొని చూచును) ఇదీ! నీయొక్క
చిత్తేలేఖనానైపుణ్య మెఱిసి కొనియాడుదును! ఈ చిత్తే
మెప్పుడు లిఖించితివి?

కోకి—నేను వ్రాయుచున్నప్పుడు మీతో చెప్పమరచితిని. వ్రాసి
కొనిదిదికము లాయెను.

సుందర—కళావంశిప్రియ చెలివి కదా, నీకమాత్రేపు కళలుండకపోవు
నా! అహ యేమి! నీచిత్తేరిచనాపటిమ! సఖ! నీ నిపుడు నీ
రూపము వ్రాసెద జూచుము. నీవు నాప్రియసఖవైయుండ నేను
వ్రాయుట యొకవింత! (అని వ్రాయబూనను)

చ॥ చెలువము మీరగా సఖయ ♦ చూచుము నీయసమానరూపముగా
చెలియ వినిపింతుల ర ♦ చించితి నీతర సతవంబుకా
కలువల రేనిహురుచును ♦ కంతునిజేతి సుమలై మొగ్గులై
లలిని మదీయ నీడవలె ♦ నన్నిటనుచువు నామచోహానీ

కోకి—ప్రియా! పంశన చేయవద్దు.

సుందర—హేళనగాదు సఖ! నిజమువచించితిని. నేనుగూడ వ్రాసితిని
గాని నీవు వ్రాసినంత సాగసుగా నేను వ్రాయలేకపోతిని. చూ
చుము. సఖ యందెవరో వచ్చుచున్నట్లున్నదీ. చూచుము.

(సుబుద్ధి ప్రవేశించును)

సుబుద్ధి—సుందర సేనా! అమ్మా కోకిలాంబ! మీచిట నేమిచేయుచు
న్నారు? బడికి వెళ్ళుటకై సంసిద్ధులగుచున్నవారలా యేమి?

కోకి—అవును నాయనా! బడికి వెళ్ళుటకై సంసిద్ధులగుచున్నాము.

సుబు—(తనలో) ఈ నాయనా! సుందర సేనా! నీ పెంతభాగ్యహీను

దవు, తండ్రి! ఆ తల్లి కమలాదేవి నీకు చిరుతప్రాయము లోనే మరణించెను కదా! మరణించెబో! నీదుతండ్రి యేల దుర్మార్గులతోగూడి తుదకు కారాగృహవాసముజేయవలెను? అచటనైనను జీవించియుండక నిన్ను నొంటరిగాజేసి పోవలెనా! హఠాత్వమా! యెంతటి దారుణము! నే నీబాలుని జామనపుకెల్ల సపరిమితశోకవారాశియందు మునుగుచుందునే!

సుందర — ఆర్యా! నేడేలనోగానితమ ముఖబింబమిండుక కళాహీనమై చూపరులకెల్ల నెద్దియోవిచారంబుచే నట్లు చెందెనని తోపజేయుచున్నది.

సుబుద్ధి — (తనలో) హఠాత్వమా! నే నీ దుఃఖము నెట్లడగించుకొని యెదన! (ప్రకాశముగా) సుందరసీనా! విచారమెద్దియును లేదు. శరీరమిండుకారోగ్యము తప్పి యుండవచ్చును.

సుందర సేనుడ — ఆర్యా! నేను సాయంసమయమున బడి ముగించిన తోడనే చెరసాలవద్దకేగి మానాన్నగారిని దర్శించి మనమువ్వురము మరలి వచ్చెదమా?

సుబుద్ధి — (తనలో) హ సుందరసీనా! ఇకెక్కడి నాయక తండ్రి! నీన్నిటి మితోడనే మీయిరువురి యుండు తీరు. ఈదిసంబున నాకు ఏ మామయగు వీరసేననియుద్ద నెక్కుడు మంత్రాలోచన బు కలదు. మరిల నీదుతండ్రి యిప్పుడు యాత్రార్థమై వెడలినట్లు తెలియుచున్నది.

సుందర — మీరొక పెళ్ళినదో కోకిలాంబకు, నాకు చెప్పకుండగనే పోవునా?

సుబుద్ధి — సుందరసీనా! చెప్పట కవకాశము లేకపోయియుండవచ్చును.

కోకిలాంబ — నాన్నా! మా మామయ్యకు తీర్థయాత్రలు చేసికొని తిరిగి యిటకు వచ్చునపుడు మాకోరకై యేమేమి తెమ్మని చెప్పినాను?

సుబుద్ధి—అమ్మా! కోకిలాంబ! ఏయేతీర్థములయొద్దనైనను ధేన్వైన వింతవింతలగు వస్తువులున్నచో మీ యిరువురకొరకవశ్యముగా తీసికొనిరమ్మని పలుమారు చెప్పియుంటిని.

సుందర—ఆర్యా! మాకిప్పుడు బడికి వేళయగుచున్నది. నేను కొన్ని పుస్తకములు తే మరచితిని. సిలవిండు. మరల వచ్చువాడ.

సుబుద్ధి—మంచిది. సుందర సేనా! త్వరితముగ వెడలిరమ్మ.

(సుందర సేనుడు నిష్క్రమించును.)

అమ్మా! కోకిలాంబ! నీతో నేవితకు పూర్వం బాకసాలి చెప్పినసంగతి మఱచితివా?

కోకిలాంబ—అది యేమిసమాచారము నాన్నా?

సుబుద్ధి—నేటినుండియు నీవు బడి ముగించి యంతఃపురముననే యుండుము. నే నిప్పుడు కొండాక కార్యవిశేషంబున సోనాపురము బోవుచున్నాను. నేను మరల వచ్చునడికి కొన్నిదినంబులు పట్టును. అప్పటికి నీవు బడి ముగించి యంతఃపురమున వాసంబు చేయుచుండవలయును.

కోకిలాంబ—నాన్నా! ఆలాగుననే మీయిచ్చవచ్చినతీరున తీసెదను.

(సుబుద్ధి నిష్క్రమించును.)

(కొంతసేపుయోచించి) చిన్నతనంబుచూడీయు నేనును, నాదు చెలికాదు సుందర సేనుడును కడుమైత్రీమై మెలంగితిమికదా! మా దేహంబులు భిన్నములైనను ప్రాణములు మాత్రమొక్కటియే. నేనిక నంతఃపురవాని మొనర్చునడ సుందర సేనుని—నాదుసఖుని—జూచుట సున్న. ఆహా! నేనెన్నడు తలపని వియోగంబు నేడు మాకు కలుగబోవుచున్నదికదా! హా జగజ్జననీ! తల్లి! పరమాదేవీ! నేనిక నీ వియోగసాగరంబు నెట్లీకుదాస!

ఈ సంగతి సుందర సేనుడే విన్నచో నెంత భేదంబు చెందునో
కదా. కానిమ్ము. ధైర్య మవలంబించెద. బడికి వెళ్ళుట ఊకను
వేళయ్యాయెను. కడసారి పాతశాలకేగి గురుకట్నంబు సమర్పించి
యెల్లరకు వందనంబు లాచరించి వచ్చి పితృవాక్యపరిపాలనంబు
జేసెదగాక!

(అని నిష్క్రమించును.)

తృతీయరంగము.

సుందరి సేనుడు—నేను నాచెలికంటెను ముందుగ పాతశాలనుండి
నెడలి వచ్చుచుంటినిగాని కోకిలాబజాడ యెచ్చట గానరా
కున్నది. నాచెలి వచ్చువరకు నిచ్చట వేచియుండి వచ్చిన వెనుక
నిరువురము గలిసి గృహంబున కేగెదము. దినదివంబామెకు
నాయందుగల ప్రేమాతిశయం బధికమగుచున్నది. పూర్వము
వలెగాక నే నిష్క్రమించుకొని నాచెలిచెంత లేకున్నయెడ
నన్నియో యెండుగడచినట్లు వగచుచుండును.

సీ॥ నిముసంబు చెంతను • నేను లేకున్నను

కలకంఠి మది నంతో • కలగజెందు

ఏది నంబునగాని • యేబోవకుండిన

పరిచారికలచేత • పంపు వార్త

వార్త వెంబడి నేను • వడి నేగితి నయేని

కడుదైన్యమున నీరు • కంటవెట్టు

వెట్టుచు, 'న్యాయమే • వొట్టుపెట్టిన భంగి

నిటకు రాతెరిరి • నెటులనైతు

తే॥ గావుడీ నాథ! నాస్తియా! • కరుణనిపుడు

నన్ను క్షమించుడి నేన • నాథ, నంచు

పలుతెరంగుల గాళ్ళపై • బడుచు తనదు

బాహుపాశంబునను నన్ను • బట్టికట్టు.

అదిగో! నాకోకిలాంబ వచ్చుచున్నటులున్నది. అదిగో! నాప్రియ
కాంత కోకిలవలె రొదసేయుచున్నది. ఇంత సేవటి నుండియు
కోకిల స్వరంబు విసవచ్చుచుండెను గాని యీవసంత కాలంబు
నను లేమావిదిగురుల మెక్కిమెక్కి కొివ్వియున్న యీ
కోకిలపక్షి కూతయే యని యనుకొంటిని గాని నాదు కోకిలా
సతి తనదునామంబు నిపుడు సార్థకపరచుకొనుచు నన్ను నిలువ
జేయుటకుగా నిట్లు కోకిలకంఠి యైనదని నే ననుకొనలేదు.

ఉ! అద్దిర! నాలతాంగి యహా ♦ హా! మదవారణయాన యెంతయో
ముద్దులుగుల్కు పల్కులున ♦ ముంగురులుక రహి మించుచుక సదా
నిద్దపు చెక్కులుం గలిగి ♦ నీరజబోచని నన్ను గేరుచుక
దద్దయు మందహాసవద ♦ నంబునతా నిటు వచ్చుచుండె హా॥

నన్ను ప్రేమాతిశయంబు మీరగ పిల్చుచు కడునాల్పతతో
వచ్చుచున్నదికదా. నేను కొంతసే పీ విడిచిపడలచె:తను దాగి
యండి నాదు చెలిమనంబొర సెదను.

కోకి—కోయి! కోయి! (అని ప్రివేశించి ఇటు నటుజూచి) యేమి
యీవంత! నాప్రియ డింతసేపు నీరసాలసాలంబు క్రిందనే నిలిచి
నా నిమిత్తమై వేదియుండెనే! నేను వచ్చునంతలో నదృశ్య
మాయెను. నేను వచ్చుట కాలస్యంబైన కోపించి నేను వచ్చు
వరకు నిచ్చట నిలుచుట కిక్కుకొనక ముందుగనే గృహం
బున కేగియుండవచ్చును. నాయంతటిపాపి యీముల్లోకములలో
మరిలేదు. ఆహా! నే నెంతటి పాపకర్మంబులుచేసి జనించితినో
కద! (కొంతసేపు విచారించి) నాప్రియుడు నన్ను బాసి త్వరిత
ముగ గృహమున కేగునా? కాదు, కాదు, కలయందైనను
కల్ల. నను కనిపెట్టుటకై యెందైన సేపొదలచాటున దాగి
దాగియుండనోపు. (ఇటు నటు జూచి) సఖా! రండు! రండు!
చూచితిని. అల్లదిగో! అచట విరిజాజిపొదలనకుమ దాగి
యున్నవారలు. (నిరీక్షించి) ఇదిగో! నాకాంతుని మృదుపద

దిహ్నుములు గానవచ్చుచున్నవి. వీనివెంబడి పోయి జూచెద
గాక! (ముందుకు కొన్నియంజులువేసి) ఇచ్చటవరకు నాకాం
తునివైన యీశదచిహ్నములు స్ఫుటంబుగ గానవచ్చెను. కాని
యీకముం దెల్లయెడల నేల పచ్చికతో నిండియుండుటచేత నవి
గానరాకున్నవి. నేను నాకాంతునిజాడకై యిచట నెవరిని
వేడకొనెద! అకటా! అయ్యో! వృక్షంబులారా! మీకైన
కరుణారాదా నాయుండు!

శే॥ చెప్పరే మీరలైనను ♦ చెలువు చెందు
డాగియుండెనో మరి యెందు ♦ టక్కరితన
మున మనలుచుండెనో నాను ♦ మన మరముట
కైన నవ్వలాటలకైన ♦ కలిసి మెలసి॥

ఈదెసను జూచెదగాక! (కొంచెము నడచి, యున్నారని నేల
యందు కూలబడును)

సుందర—చెలీ! ఏమివాటిల్లె? ఏమి వాటిల్లెను?

కోకి—ఏమియు లేదు నాథా! నిశితకంటక మొకటి పాదంబున దిగ
బడినది. ఇదిగో! తీసివైచుచున్నాను. (అని తీసి పారవైచును)

సుందర—అయ్యో! నేనెంతటి కఠినహృదయుడను! చెలీ! నాకరింబున
గదా, నీ మృదుపాదపల్లవంబు నిశితకంటకంబునకు పాలా
యెను? ఎంత బాధించెనోకదా?

కోకి—నాథా! ఈ స్థూలశరీరంబున కెంతటిపాటు కలిగినను బాధిం
చదుగాని మీదు సూక్ష్మమనంబు నాకరింబున నంతగా పచ్చా
ర్తిపము నొందవలసివచ్చెగాయని నా కెంతయో చింతగా
నున్నది. మఱియు,

శే॥ ప్రియుండ! ముల్లు లేనేలేదు ♦ రయముతోడ
విరి పొదలనుండి మిమ్ముల ♦ వెడలజేయ

మరుడు రమణిపై నేసిన ♦ శరముగాని

యల్లచేపపై బెస్తని ♦ ముల్లుపగిది!

నాథా! నిజముగా నిది కంటకంబుగాదు. ఈ జగతియ నెడి
మోహంబుని నీదు మరుజుతుస్సములయం దల మన్మథుడ
గెడి బెస్తను తనదుములుకుల నేయుచుండును.

సుందర—ఆహా! చెలీ! ఎంత యింపుగా వచ్చిచిరావు! ఏమి నీదు
వాక్చాతుర్యము!

కోకి—నాథా! చూచితిరే! ఆగువ్వ లెలుల జోడుజోడులుగనుండి
విహరించుచున్నవో!

సుందర—అవును చెలీ! ఇది వన తకాల మగుటచేత సకలజీవకోటి
యు సత్యంతానందభరితములై దినములు గడుపును. ఈకాల
మునందు కల్గెడియుత్సాహ మింకొకకాలమునందు చేకూరినేర
దు. ఆ! ఆ! చూచితివా చెలీ! ఎటుల నొకడేగ వచ్చి యా
జోడు పక్షులలోనుండు నొకదాని నెత్తుకొనిపోయి, మరల
నెందుచేతనో తెలియదు, క్రింద పడవైచి పారిపోయెను.

కోకి—అయ్యో! పోనిండు. ఆదంపతిగ్వయముపై నల జగజ్జననికరుణ
పూర్ణముగా నున్నది. లేకున్నచో మృత్యువునోటఁ జిక్కి మరల
సూరక్షితముగా వెలుపలబడుట దైవసహాయముగాకున్న నిం
కేమి? నాథా! నాథా! ఆవంక జూడుడు! ఆమాధవీలతి కడు
మమతనుచెలంగు సతీపతులవలె నెటుల నాఘనభూరుహంబును
నల్లిబిల్లిగ పెనంగుచు తన బాహులకలచే బంధించినదో చూచి
తిగా?

సుందర—సఖి! చూడ కడుగమ్యముగ నున్నదిగాని వారి కప్పుడప్పుడు
ప్రణయకలహంబు గలుగుచుండు.

కోకి—అదియెట్లు నాథా! అదియేమి, నిజంబుగ మనుష్యదంపతులా
యేమి!

సుందర—చెలీ! ఇటువలెము, చెప్పెద. గాలి యొకానొకప్పుడు గట్టిగా వీచినయెడల నల మాధవీలత తనదుస్యానాథుని చెంగటనుండి విడదీయబడుచుండును.

కోకి—అది ప్రణయకలహముగాదు నాథా! వారు మితిలేని ప్రేమమై మెలంగుటజూచి యీలోకమునగల కొందరు దుష్టులు వారి లకు వియోగము కల్పించెదట. ఆ మలయమారుతము వీరల యన్యోన్యానురాగసంపద జూడలేక వారల నట్లు విడదీయుచుండును. కాన నది ప్రణయకలహ మెట్లగును? నాథా! మఱియు జూడును. కొంతసేపుముందు—యిప్పుడే మనము చూచితిమి గా—నోడగువ్వలు కలిసి విహించుచుండ వానిని నల డేగ వచ్చి యెడగావజూచెనుగాని ప్రపంచమున దుర్మలులకు చైవ బలంబు మెండుగాని తనయాట లచ్చట సాగినవికావు.

సుందర—చెలీ! నీవు వచించునది సత్యము. ఏమి నీబుద్ధికొశలము!

కోకి—(నిలవబడి విచారించుచుండును.)

సుందర—చెలీ! ఏమి నీవట్లు విచారించుచుంటివి? ఏమి నీస్ఫురణకు వచ్చెను? ఏల నీముఖవద్ద ముతలో వాడెను? ఇరుడై మించుచుండ పద్మములన్నియు వియోగదుఃఖిభరమున వానిచాని ముఖములు ముగ్ధులైనుగాని నీ ముఖవద్ద ముతల యంతలో నిత చిన్నబోయినది?

కోకి—ఏమియు లేదు నాథా!

సుందర—నీవు కాంతివిహీనవైయుండ జూడ నామనంబు తల్లడిల్లుచున్నది. నీకేమైన నాపద తటస్థించినయెడల జెప్పుము. సంశయించవలదు.

కోకి—నాథా! ఇంతసేపు మన మింత యానందంబున వసంతకాల ప్రకృతివిశేషంబులను కన్నులవండువుగా జూచుచు వచ్చితిమిగాని యికిను నే నడువజాలకున్నాను. నోట మాట లేడబడుచున్నది.

మనము చూచిన రెండువిషయంబులును మనలోన బాగామీరి
వజ్రపుచున్నవి.

సుందర—అదేమీ! మనల నెడబాపజూచు దురాత్ము డెవడు?

కోకి—తొందరపడకుదు. నేను జెప్పనదెల్లము సావకాశంబున విన
గోరెద. ఈదివంబున నాతండ్రి బడి మగియించి యంతఃపుర
మున నుండుమని యాజ్ఞాపించెను. మఱియు నిష్ఠా ధార డెద్ది
యో కార్యవిశేషంబున దేశాంతరంబు జోయి వచ్చెదనని
చెప్పెను. నా వివాహప్రియత్నంబులకై తను దేశాంతర బు
జ్జవుడనని తరువాత నాచెలులు చెప్పిరి.

సుంద—ఏమేమీ! చెల్లీ! నీమతండ్రి యింక నిన్ను బడికి పోవలదని
యాజ్ఞాపించెనా? నీవివాహప్రియత్నంబులు సేయుటకై దేశం
తరము వెళ్లెనా? మంచిది. చెల్లీ! కాలం జెల్లవేల నొక్కరీతి
నండబోదు. ఇ.దులకై నీవు విచారించవలెనా? అనిశ్యము
నీపితృవాక్యపాలనంబు సేయుము. నీవు లేకున్న నా కేబడి యె
దులకు! ఈయద్యానవనంబు లెందుకు! వేయేల! ఈజవన
మెందుకు! నేనిక హిమగిరి ప్రాంతములకేగి తప మాచరించెన.

కోకి—హావీ! ఎంతటి కర్మకలంబులగు వాక్యములు వినవలసి
వచ్చెను! మీరు గడియ కనపించనివో, హనాథా! నేనెట్లు
సజీవనై యు డనోపెద. మీమెంబడి నన్ను గొనిపోదు, లేదా
నాదుహృదయపీతంబునందు మీపాదపంకజ బులనే నెఱిగొల్పి
పూజించుచు ప్రాణత్యాగము చేసెద.

సుందర—చెల్లీ! వలదు, వలదంతటిఘోరకృత్యం బాచరించి యిహపదం
బులకుకూడ దూరంబగు టుచితిముగాదు. చింతించనలదు. ధైర్య
మీని నిర్వభారము నాజగన్మూలపై వైచియుండుము. ఆమె
యే మనలను దరిజేర్చగలదు. నీతండ్రి నుడివినప్రకారంబు
నీ విక సంతకపురంబుననే వసియుండుము. నే నెటులైన ప్రీతి
దినంబు వచ్చుచుండెద. విచారించకుము.

కోకి—హానాథా! నేనే యంతఃపురవాసంబు జేయునడ మీరు నాని మిత్తమై వచ్చుట యెట్లు? అది కడు దుర్లభముగాదా?

సూందర—గాకేమియును చింతలేదు. నాచెలికాశగు విశ్వకర్మచే నీవుండు సంతఃపురంబున కొకసారంగము నేలగుండా మన యుద్యాన వనంబునుండి నిర్మింపజేసి దానిగుండా నేను నిర్భయంబున వచ్చుచుండెద చెలీ!

కోకి—మంచిది. చీకటి క్రమ్ముచున్నది. రండు, వేగంబు గృహంబునకు బోవుదము. (నిష్క్రమించును.)

చతురరంగము.

రామన్న—ఏమిరోయి, వెంకన్న! బహుకాల దర్శనం. నీమొగ మేమి రోయి! టెన్తేజెండ్ క్యాండ్ ల పవర్ గ్యాసులైటులాగున వెలిగిపోవుచున్నాది!

వెంకన్న—ఏమిలేదురా! ఎదో యొకమూల నీలాగు పడియున్నాము. మమ్ము నీలాగు బ్రతుకనియ్యి.

రామ—బ్రతుకనియ్యకపోతే నేను మీకేమికిమ చేస్తాయున్నాను? కాని, యీమధ్యసంతా యెక్కడికి ట్రీప్సులుకొట్టి వచ్చినావు? రవుండ్ ది వర్డ్ ఇస్ ఎయ్ టిడేస్ లాగున్నది.

వెం—ఎక్కడికి లేదురా! ఈలాగు రామేశ్వరం, తిరుపతి, కంచీ కాలహస్తీ యివన్ని యొకచుట్టు చుట్టి వచ్చినామురా.

రామ—ఇదంతా F. S. యేరా? కాకపోతే నీమొగం నీవుటిక్కెట్టు కొంటావు!

వెం—నీ వేలాగనుకుంటే బలాగనుకొగాని, యేమిటి యీమధ్య నొక కొత్తసంగతి జరిగిందట. క్వెట్ కాన్సిడెస్టల్ గా వ్యాపార మంతా జరిగిందట. ఏమిటి నవ్వండినూడ యీలా గూరుకో

వడము నాకేమి బాగులేదు. మనబ్రతుకుల్లో నీళ్ళే. ఆసుందర సేను జేమో యెప్పుడు తన ప్యాలసనుంచి క్రిందికై నా దిగడు. దిగినా మనతో నెప్పుడైనా వంటరిగా కలియుట తలస్థించుట లేదు. ఎష్టెకలాటి వాడివి నువ్వుండికూడా యీలా గూరు కోవడము బాగులేదు.

రామ—ఏం చెయ్యనురా! యెప్పుడు చూచినా సుందరసేనున కా మంత్రి బాడిగార్డ్. లేకపోతే జనానాకాట్లో కూర్చుని వెళ్ళి నప్పుడు మనము యేలాగు మాట్లాడతాము? ఎటిక్వెటైనా అభిజన్యు చెయ్యవద్దురా?

మె—నీ వెప్పుడును యెటిక్వెట్, యెటిక్వెట్ యంటూనే మాయా దరి గొంతుకలూ కిటుక్కున గొరికినావు.

రామ—మీ కందరికి నే నేమివచ్చుము కలిగించినాను? నలుగురిబుగ్గ దివాలగొట్టినామా, యెందుము పందలొని శుభముగా యిన్నిమెతుకులు తింటామా, లేదా పస్తుపవకుంటూ యున్నాము. మీదుమిక్కిలి నేను లీడర్ గా పుండడమువల్ల యొక్కడదెబ్బలు నావే. కనిపించకుండా దోచుకున్నదంతా నాకైనా యొకప్పుడు చూపించకుండా పట్టుకొని పరుగిడతారు మీరు. చూసేవుగావు, నాలుగు నెలలక్రిందట నా వర్షమునాటి హర్షము. ఆమేఘమువేసి చిట్టచీకటి కృమ్యకొసగా దాదా పు నలుబదిమంది గుర్రపురౌతులలో నొక్కడినే పోరాడి బైట పడితిని. అదినమ్మా, యొక్కొక్కడిని పసనకాయ చెక్కినట్టు చెక్కినాను!

వెంక—నీవనగా యేమిటా! పసనకాయచెక్కినట్టైనా చెక్కుతావు. కైమాగొట్టిపట్టరా కొడతావు అందుకే దూ నిన్ను మా లీ డర్ గా నుంచినాము. ఏదీ మైడియర్ హెర్కులీస్! వక్కపేక్ హాండు! (పేక్ హాండిచ్చును.)

రామ—అవునుగాని మన మిప్పు డాలోచించవలసినపని బోలెడుంది.
 ఇన్నాళ్ళు యువర్ మెజస్టీ లేకపోవడమువల్ల మన క్యాబినెట్టాతా
 సన్-షెన్షనలో వున్నది. ఈ వాళ్ళకాత్రో మన రౌండుటేబిల్
 కాన్ఫరెన్సుకు స్యూర్ గా అటెండు కా! నీ కింకా మేమందరము
 చెప్పవలసినసంగతు లెన్నో వున్నాయి.

మేక—అలీ రైట్! అయితే యువర్ విల్ అండ్ డైజర్. గుడ్ మా
 ర్నింగ్! (నిష్క్రమించుదురు.)

ప్రథమాంకము

సంపూర్ణము

—

ఓం శ్రీభవానీగహాయం.

శ్రీ

కోకిలాంబ

ద్వితీయాంకము

ప్రథమరంగము

(కోకిలాంబ ప్రవేశము)

కోకి—నాజుకుడు గృహంబునుండి వెడలిననాటనుండియు నా చాగు
మోహనాకారు డొక సోదయైనను నిటకు రాలేడు. ఆదినంబున
నన్ను బడినండి వచ్చునప్పుడు సర్వము తెలిసికొనినపిమ్మట
నన్ను బుజ్జగించెనుగాని, తన మనంబు, పరిపరినిధి, బుల చంచలత
బెరయుచున్నా? (కొంతసేపు యోచించి) ఆహ! సూనా
స్తుడు తన వాడియై న్నంబులను పదుచుట్టుచున్నవాడుకదా!

మంజు—(ప్రవేశించి)—చెలీ! కోకిలాంబ! నీవిట నొంటరిగ నేమిచేయు
చున్నావు? నీవేల యిటుల ఖిన్నువదనవై యున్నావు? నీకు కల్యా
ణము సమీపించుచుండ నిటుల నుండగలుగా?

కోకి—చెలీ! నేను కఠినవృద్ధుడనునగుటజేసి యింకను జీవించి
యున్నాను. క్షమించుము. తప్పక నాదాచి నే బోయి చూచు
కొనియెదగాక?

మంజు—నే నిక మాటాడజాలను.

కోకి—మంజుభాషిణీ! సకలంబు నీ వెఱిగియు నిటుల ప్రశ్నించుట
తగునా?

మంజు—నకలంబు తెలియటచేతనే నే నట్లడిగితిని. నేను పరికినదాని యం దనత్య మేమున్నది? నీతండ్రి వరుని తోడితెచ్చుటకై నే శాంతర మిపు డేగిలేవా? నీ వివాహమునకై నకలప్రియత్నంబు లిపుడు జరుగుచుండుటలేదా? ఇం దనత్య మేమున్నది?

కోకి—నావివాహమునకై కాదు నకల ప్రియత్నంబులు జరుగుట, ఈప్రిపంచమునుండి నాదు వియోగమునకు.

మంజు—కోకిలా! ఏల నీవట్లు నన్ను కొల్లొవ్వాడిములుకులచే బాధించెదవు?

కోకి—ములుకులేమి? ఇది యుద్ధభూమికాదు. ఇందెవ్వరును యోధులు లేరు.

మంజు—ములుకులుగాకున్న నీ వాడునవి పలుకులా? నీయుదంత మిపుడు నాకు వెల్లడియైనది. నీవు ముగ్ధవైయుండ నీతండ్రి నీయుద్దేశ్య మెట్లు తెలియగలదు? ఎన్నఁ నా తెలియజేసితివా?

కోకి—చేలి! నాతండ్రి కేగతి నే దెలుపగలను? నీవైన నాలోచింపుము. లోకములో నందఱివలె తల్లికి బిడ్డయభీష్ట మెఱింగించుట మొద లే లేదుకద? పోనిమ్ము. ఏరీతినైనను సాహసించి నాకోరిక నాతండ్రికి తెలియజేసెద ననుకొమ్ము. అత డందుల కంగీకరించునా? అది కలలోనైనను కల్లకదా! అతడందుల కంగీకరించినాడు నేనెట్లు జీవింపగలను, చేలి!

మంజు—అదియును సత్యమే. అయినను మన ప్రియసఖ పుష్పమాలిక రానిట్లు. మువ్వరముగూడి కర్తవ్య మెద్దియో యాలోచించుము. (పుష్పమాలిక పోనేళము.)

పుష్ప—నకియలారా! సమస్కారంబులు.

మంజు—పుష్పమాలికా! నీవింక నూరేండ్లు బ్రతుకుదువే! ఏలయన గా, నిన్నుగుఱించియే మే మివ్వ డింకను పుష్పమాలిక రాతే దేమని ప్రసంగించుకొనుచుంటిమి. మాటలోనే వచ్చితివి చేలి!

పుష్ప—చెలీ, మంజుభాషిణీ! భూమి కుందు కాకి చిరకాలము బ్రతికి
ముండినప్పటికైనను ప్రయోజనమేమి! ఇదియేమి! మననచ్చెనై
వదన మింత వాడియున్నది? ఈ సకలరాజ్యసంపద నెటు
నేలుటకుని విచారించుచున్నదా?

కోకి—పుష్పమాలికా! రాజ్యసంపదయేమి? ఏలుటయేమి?

పుష్ప—కోకిలాంబ! నీవు మారాణినికదా!

కోకి—అదియెట్లు?

పుష్ప—మంజుభాషిణీ! చూడవే! మనచెలి యేమియు తెలియనిముగ్ధ
వలె ప్రశ్నించుచున్నది. మరల నానోట విని యానందించ
వలెనన్న నెసముగతున్న మరేమి?

మంజు—నీవు మాట్లాడు దానికేమియును సందర్భములేదు.

పుష్ప—అవును. సత్యము. నేను చెప్పదానికి సందర్భానుసారంబుగా
మాట్లాడిన సందర్భంబు కలుగును, లేకున్నయెడల సందర్భ
మెటులుండును!

కోకి—మాకేమియును తెలియదు. ఏతోడు!

పుష్ప—సఖి! అయితే వినుము. చెప్పెదను. వీరసేనున కివ్వడు ప్రాణ
ముఁద్రానికి వచ్చియున్నది. ఇక జీవించుట సున్న. కనుక
తన తదనంతరము సుందరసేనుడు రాజుగ నుండవలెనని రాజ
చట్టబులలో నియమింపబడెనట! నియమింపబడుట యేమి!
మఖ్యముగా సుందరసేనుడే రాజు కావలెను. లేకున్న వీర
సేనున కికను నీడు సఖునికన్న నాప్తులెవ్వరును లేరుకద.

కోకి—చెలీ! యేమేమి! వీరసేనుడు మరణించునా? తరువాత నాచె
లికాదు రాజ్యమేలుటకు సంసిద్ధుడుగ నున్నవాడా? హా! ఇక
నాసఖుని జూచుట సర్వాబద్ధము. ఇంతలో మాదుప్రేమా
నుబంధము లిటుల తుంపబడవని నేనెన్నడును కలయందై
నను తలచలేదుకదా. హా ఏధి!

మంజు—చెలీ! కోకిలాంబ! నీచర్య లంతకంత కర్మంతవిషలేతములుగ నున్నవి. లేకుండిన నీసఖునికి రాజ్యసంపద ప్లాప్తియనని వార్తవిని సంతోషించుటకు మారుగా నీవు దుఃఖించుచుంటివి. నీవంటి కాంతఃసు మేమెచ్చటను జూడలేదు, చూడము, చూడ బోము.

కోకి—అవును. నాయంతటి దురదృష్టవంతురా లీ లోకములో పుట్టలేదు. మఱి యీక పుట్టబోదు. కనుక మీరు నావంటి కాంతల నిక జూడబోరు. నాచెలికాదు రాజ్యమేలుసంతలో నేను రాణినికా బోయెదనని మీయభిప్రాయము గాని యెన్నటి కారిత జరుగ నేరదు. మీరుపినలేదా! 'తమలమ నెలవులు తప్పిన తమమి శ్మితైశతశ్చ తాదు' రివనియదని బుధులు నుమవగా రాజ్యము ప్లాప్తిచిన తరువాత నాచెలికాదు పూర్వపుభంగి ప్రేమ జూపడిన నేను త్రికరణునిగా జెప్పగలను. (ఉస్సునని నిట్టూర్చుకొని) చెలలార! నాకేమియును దేహములో స్వస్థతగా లేదు. మీరు మీమీగ్యహంబులకేగి తరువాత రిండు. (చెలులు నిష్క్రమించుచును. కోకిలాంబ విచారించుచు)

క॥ నాసఖుడు నృపతియైక

మాసఖ్యం బౌతఁడంత ముచుమెకను నా

యాసలు గంగకలియునట

తానుమ్మి యేమి సేయనయ్యెడు నకట॥

(అని నేలపైబయలుచును.) (సు దంసేనుడు ప)వేళించును)

సుంద—నే జేమికారణంబుననో కాని నాదు చెలిమందీరము చిన్న జూయియున్నది. ఇతకు మునుపు నేను వచ్చినప్పుడెల్ల గెచ్చట జూచిన వీణవాద్యంబులతోను శారీకాశుకనినాదంబులతోను నీభవనంబు విరాజిల్లుచుండెడిది. నేడే యిట్లు కళాహీనమాయెను! (ఇటునటు నలుదెసల పరికించి) ఏమి! నాచెలి కోకిలానతి

నేలపై బుండియున్నది! ఎవ్వరేమి యవకృతి నాచరించి?

కోకిలాంబ! నీ విట్లుడుటకు కారణంబేమి?

సీ॥ ఏలకో నెరుగనయ్యె శశివదన యింతి

యీరీతిని శ ణవి • హీనయయ్యె

నేలకో నెరుగన • య్యె కమలాక్షి సుశీల

నా పితృపిణి • తాపమొందె

నేలకో నెరుగనయ్యె వదీయకులనతి

కలకంఠి యీగతి • కలతజెందె

నేలకో నెరుగనయ్యె నిపుడ ప్రియసఖ

మందిరంబున నేను • మార్పుకలిగె

ఆ॥ వె॥ కారణంబు నేను • గనజాలకున్నాడ

సకియకెవరు హాని • నలిపివారొ

మగువగతినిజూడ • మనమున నాకెంతో

చింతకలుగుచుండె • జెప్పనేల.

(దగ్గరకుబోయి) చెల్లీ! నేను నీచందముజూడ నామనంబున

తత్తరపాటాదవుచున్నది. దయచేసి నీయొక్కదుఃఖకారణంబు

నాతోజెప్పుకున్న నే నిలువజాలను.

ఉ॥ ఇంకిరొ! యితచింత మది నేటికి జెంద! బిరానలేచి నీ

కాంతుని సంతసంబునను • కాంచవడేమి చుంబుమాను నీ

వంతులు బాపెదరా చెలియ • పంఠమదేటికి నిన్నుజూడ నా

స్వాంత మదెంతయో కలత • పాలగుచున్నది సన్నుగావుచూ.

ఏల నీవెప్పుడులేని వైరము నాయందుబూనితివి? నాయెడల

నీకు బంతుమేల? లేదు, లేదు. నీవేమో పరిహాసమునకును నా

మనంబరముటకుగాని చేయుచర్యలుగాని లేకున్న నేను నీయండ

నున్నంతవరకు నీకెవరేమి యవకృతినొనర్ప నాహసించెదను?

చెల్లీ! కోకిలాంబ! నేనిక నిలువజాలకున్నాను. నీదుఃఖము నా

దుఃఖముగాదా? నీప్రాణము నాప్రాణముగాదా? నేను నీ

వాడనుగానా!

తే॥ నీదు ముఖమును దుఃఖము ♦ స్నియును నావి
గావె! నాదగునర్థాంగి ♦ కావ నీవు
కనుక నేను నీవాడను ♦ కినుకమాని
నన్న దయచేసి బోవుమా ♦ ఎరిసనయన!

కోకి—నాథా! నాకెవరేదియు నవకృతి నాచరించలేదు ఈ మీసీవ
కురాలియంచు మీరింత నిర్దాక్షిణ్య మూనెదరని నేనెన్నడును
తలంచలేదు.

నీ॥ పోదేశ! సుందరీ ♦ సంచబాణకారి!
మీరాకకై నేను ♦ గోరుచుండ
నేలకో తెలియ నయ్యె మది నేలకిసిసి
రో తప్పదేమి యీ ♦ నాతియందు
శ్రితజనపోషణ! ♦ హితజనభూషణ!
పాడియే మీకిటు ♦ పంతుగించ
జన్మంబునుండియు ♦ సఖులమై సతతంబు
మితిలేనిప్రేమమై ♦ మెలగుచుండ
తే॥ తుదకు హానాథ నన్నిట్లు ♦ లదయుడవయి
మఱువ నేకాకినై యేను ♦ మదిని కుందు
చుండ కలిగెనా కరుణామ ♦ యుండ యీది
సమృద్ధునకు తావకకరుణ ♦ నాటి కిపుడు.

సుందరి—సఖి! నీవేల యీలీల బేలవై యూరక చింతిల్లెదవు?

కోకి—నాథా! మీదిత్రము. నమ్మినదానను. మఱియు కొండొక
సమాచారంబు వినియుంటిని. అందువల్ల నామనంబున జనించు
దుఃఖంబునకు నే నిలువజాలకున్నాను.

సుందరి—సఖి! అదేమి సమాచారము? విన్నవించుము.

కోకి—ప్రాణనాథా! మీరు పీరసేనుని తదనంతరంబు రాజ్య
మేలెదరట.

నుందర—సఖి నీకది మేలుగాదా!

కోకి—ప్రస్తుతం బది మేలువలె గాన్పించునుగాని మీరే రాజ్యభరము వహించినహా తుది నన్నియో సర్వకంబులు వాటిల్లగలవు. ఎవరైన నేదైన నొక కార్యం బాచరించునెడ తొలతయొక్క యుక్తంబులారయవలయు. వీరనేనునకావులు మీరు తప్ప నింకొక రెవ్వరును లేరుగద? కళావతిమూలీ మున్నది. ఆమెను తమ కీచ్చి పాణిగ్రహణబొనర్చి యీ రాజ్యమునకెల్లను బట్టము గట్టెదరు. అది కడుయుక్తమైన విషయంబు. ఏలయున, కళావతి మనకు గూర్పు సకీయ. ఆ తరునాత తమరు రాజుగనుండి రాజ్యమేలుతటి సఖా రాజకీయవ్యవహారములయందే బుద్ధి జూనిపి ప్రజానురంజకముగా దుష్టనిగ్రహంబుజేయుచు శిష్ట రక్షణంబునకై స్వసౌఖ్యంబులనైన బరిత్యజించవలయును. ఇట్లుల పరిపాలించుట కెంతటి శ్రమంతులు గావలెను? అయిన వృటికి సర్వజనానురంజనంబుగా బరిపాలించుట బహుకష్టతరంబు. అట్లు పాలించినగాని జరులెల్ల రానందింపరు. జనులెల్ల రానందించినగాని యాదేఃదేవుడు, జగన్నాటకసూత్రీధారి, యానందింపజాలడు. కనుక సర్వభోగభాగ్యము లనుభవించెన మని యాశతోడ రాజ్యభారంబు వహించి కడుకష్టంబులకు లోనగుటకంటె వల్కలాజనంబులు ధరించి వనంబులకేగి, కంద మూలఫలాదులను భక్షించుచు స్వీచ్ఛావిహారిము సలుపుచు నల చిదానందస్వరూపులగు పురాణదంపతు లుమామహా శ్వరులకరుణ సతిశ్రీమృగాగా బడయగలము.

నుందర—చెలీ! నీవెప్పుడును కడుదూర మాలోచించుచుండువు. నాకు రాజ్యభారము ధారవోసినను గైకొనువారెవరు?

కోకి—అది యెట్లగునాథా? ఆ కళావతి—మనప్రియసఖి—ముఖమైన జూచి దయచేసి గైకొన పొరించెదను.

సుందర—నేను నిన్న సమీపముండగ, చెలీ! కళావతి నెటుల పరిగో
హించు మనుచుంటివి?

కోకి—నాథా! కళావతి మొదటిది. ఉత్తమరాజవంశంబున జనించిన
రాజపుత్రిక. ఆమె ప్రవృత్తమురాలు. పిమ్మట నేను.

సుందర—కళావతిని పరిగోహించుమని చెప్పి యేకపక్షీప్రమునకు
భంగము కలిగించెదవా?

కోకి—నాథా! మీరలు లనవలదు. మీరు కళావతిని పరిగోహించి
చనిచో మీ సేనుని యాత్మ సౌఖ్యము చెందనేరదు.

సుందర—చెలీ! యేది యెట్లుండినను నీవు నాకు బుద్ధులు గరవు నా
యగృష్టదేవతవు గాన నీవే నాకు ముఖ్యము. మఱియు నీతండ్రి
మనస్థిమంతుడు వచ్చిన వెనక సర్వంబు తెల్లంబగును. అంత
వరకు నాగి యుక్తాయుక్తిగా లారయవలయు. నీతండ్రిగారు
వచ్చిన వెనక నా కిరాజ్యము వలదని బ్రతిమాలి వేడుకొని
యెద. తరువాత దైవచిత్రిము.

కోకి—నాథా! మీరు అంతులేనే రాజ్యంబువలదని నాదు తండ్రికెరుక
పరచవలదు. మీరు రాజుగ నుండునెడ నాతండ్రి మీ
పలుకుల శతకృమింపనేరదు. తరువాత మీయిష్టమువచ్చిన
తీరున నావివాహవిషయంబులు ప్రసంగించి జరిపించ గలుగు
దురు. ఆ తరువాత మన యిష్టమువచ్చినట్లల స్వేచ్ఛావిహారి
మున జీవయాత్రీసలుపుటకై సకలప్రయత్నంబులు సేయ
వచ్చును.

సుందర—సఖీ! ఇదియు నుచాయమే గనుక నీ వింతటదాని కేల యింత
చింతించవలయును?

ఆ॥ వె॥ మగువ నీవిట కొర * మాలినచింతల
యెల చివికి చివికి * యిత్తరె నిటు

మైదొడవులు దీసి * మలినవస్త్రము దాల్చి
గాంచు నాకు దుఃఖ * కరముగాదె!

నీయిచ్చవచ్చినటుల మెలంగెదను. నీ వా నందనంబున నుండుము. నేను నిన్ను కలయందైనను మరువను. కన్నుల గప్పకొని యెద. ప్రేయసీ! నీ విచ్చడు సకలాభరణభూషితవైరమ్ము. ఉద్యానవనంబున కేగుదము.

(కోకిలాంబ నిష్క్రమించును.)

(తనలో) ఈరమణి ననే రాజ్యము పాలించినచో కళావతిని వివాహమాడిన పిమ్మట తన్నెక్కడ మఱితునోయని విచారముతో కుండుచున్నది. అయినను వ్యభావమున సుగుణీలయగుటంజేసి తన యంతరంగంబున నుండు విచారము నాతో వెల్లడి చేయజాలకున్నది. మే మిరువుర మిట్లు పరస్పరమోహవేళిమన నెన్నాళ్ళు దినంబులు గడుపుట? మంత్రీంధ్రుడు వచ్చినవెడక సకలకార్య పర్యవసానంబులు కేలగలవు. అదిగో! నాచెలి పిలుచుచున్నట్లున్నది.

(నిష్క్రమించును)

ద్వితీయ రంగము

మంత్రీ ప్రవేశము.

మంత్రీ—నేను సోనాపురమునుండి పెండ్లిప్రీతులములన్నియు జేరి, వరుని తల్లిదండ్రులను బంధుమిత్రప్రివారిముతో నిటకు గొనివచ్చితినే. నే నీయూర కాలుపెట్టుసరికి రాజునకు వీరసేను నకు జరిమికాల మాసస్థమైనదన నే నందరనోళ్లనో పొలిని. అట్లువిని తక్షణం బటకేగి వీరసేనుని జూదితినిగాని నాకైవసు ధైర్యమేమియును జాలకున్నది. మీ సేను దీగండము గడచినచో మరల తల్లిదండ్రుల కడవులో పునర్దన్మము నొందె నను

కొనవలసివడే. నావరకజూది చేయిసైగ చేయగా చెంత కేగితిని. ఏమియో మాట్లాడ జూచుచుండెను గాని మాట్లాడజాలకున్నాడు. కొంతసేపు మాట్లాడుట కనేకప్రయత్నములుచేసి తుదకు ఏలుకానందున నొవంక రెప్పవాలృక చూచుచు కన్నీరువెల్లు సాగెను. హా! అతని మనఃబుననుండుకొరిక నేనెట్లుల గ్రహించు వాడ? నేను యూరలేకపోవుటయు రాజున కిట్లాపద తలస్థించు టయు చూడజూడ రాజ్యంబున కెవ్వయో ననిష్ఠసూచకములై యున్నవి.

సేవ—(ప్రవేశించి) ప్రభూ! రాజనగరునుండి యెవడో సేవకు డరు దెంచి యున్నవాడు. మీతో నెద్దియో మాట్లాడవలెనని చెప్పుచున్నాడు.

మంత్రి—వాని నిట గొనిరమ్ము.

(సేవకుడుపోయి రాజనగరిసేవకుని తీసికొనివచ్చును.)

సుబుద్ధి—ఏమిరా! మనరాజుగారి కెట్లున్నది?

సేవకుడు—ప్రభూ! నిన్నటిదినముకంటె నేడధికంబుగానున్నది బాబూ! కండ్లన నిప్పుడు తెరచుటలేదు. మాట మునుపేలేదు. శాలా గున్నదిబాబూ, సమాచారము. అప్పుడప్పుడు కన్నులు తెరచి, లేచి, చుట్టుచున్న జనుల పరికించుచు, నుస్సురని మరల శయనంబునందు కూలబడుచున్నాడు. తన తనయను కళావతిని చెంతకు బిలిచి ముద్దిడుకొనుచు ఆమెశిరంబు రొమ్ముపై నిడి కొని కంటనీరు వెట్టుచున్నాడు. ఇప్పుడు మిమ్ములను దోడ్కొని రమ్మన్నారు.

సుబుద్ధి—ఇదేమిరా? రాజు మాట్లాడజాలడని చెప్పచుంటివే? నన్నెట్లు బిలిచెనురా?

సేవ—అదికాదు ప్రభూ! ఆయెదుట గోడపైనున్న మీవటంబును జూపుచు చేయిసైగులు చేయుచున్నాడు. ఆచేష్టలన్నియు చెంత

నన్న పరిజనంబులు కనిపెట్టి విమ్మలను తక్షణంబు పిలువుడని నా కాజ్ఞాపింప నేనిటకు వచ్చియున్నాడు.

మంత్రి—అలాగుననా! హృదయమా! వీరసేనుడెద్దియో నాతో జెప్ప కోరుచున్నాడు, గాని చెప్పజాలకున్నాడు. ఏమి చెప్పను? చెప్పిన రాజ్యవిషయం బేమిసేయవలెనో చెప్పను. రాజునకా పుత్రులులేరు. పుత్రిక యొక్కతె యున్నది. ఆమెయైన నింక నవివాహిత. రాజ్యపక్షాదు సుందరసేనుని విద్యాబుద్ధులు ప్రశంసించుచు, తన ముద్దులకూతును కళావతిని సుందర సేనున కిచ్చి వివాహముచేసి తనతదనంతరంబు రాజ్యము నాతని కర్పింపజేసెదనని పలుకుచుండెడివాడు. కనుక నేను సుందర సేనుని జూడవలెనని కోరికగూడ రాజునకుండవచ్చును. ఓరీ! నీ విప్పుడు పోయి సుందర సేనుని నేను బిలుచుచున్నానని యిటకు గొనిరమ్ము.

సేవకు—ఎవరు బాబూ! బంధికానాలో చనిపోయిన రాజుకొడుకా?

మంత్రి—బంధికానాలో చనిపోయిన రాజెవరురా? మతిలేకమాట్లాడు చుంటివి.

సేవకు—సేను నోట్లో తిరుగుచున్నాది బాబూ! మఱచిపోయినాను. చనిపోలేదు బాబూ?

సుబుద్ధి—ఛీ గాడిద! ఎవరురా నీకు చనిపోయినారని చెప్పి? వెలివి తప్పినట్లు మాట్లాడుచున్నావు. యాత్రార్థమై వెళ్లినా, చని పోయెనా?

సేవకు—ఓ! మఱచిపోయినాను. యాత్రకు వెళ్లినాడు. (అని నిష్క్రమించును)

సుబుద్ధి—ఈగాడిదలకు పృథావసేనుడు మరణించెనని సంగతి తెలిసి యున్నది. వీరేశ్వరాడను చాటింపలేదుకదా? లేదు, లేదు, భయముచే నూరకొన్నారు.

కోకి—(ప్రవేశించి) నాన్నా! యేల మీరిటుల విచారముగా నున్న వాంబ?

సుబుద్ధి—అమ్మా కోకిలాంబ! మనరాజు వీరసేను డిప్పుడు గడియల మీద నున్నవాడు.

కోకి—ఆకళావతి, మాప్రీతుసఖ, ఎంతవిలపించుచునునో కద!

మంత్రీ—విలపించినను ప్రయోజనములేమి? దైవకృత్యంబున కెవరేమి సేయగలరు!

కోకి—అహ! యెంతటి శోచనీయు మెంతటి శోచనీయుము!

మంత్రీ—కోకిలాంబ! చూడు మాదెస నెవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది.
(కోకిలాంబ పోయిచూచును)

(సుందరి సేనుడు ప్రవేశము)

సుందరి—ఆర్యా! వందనములు. ఏల నన్నెంత తొందరగా బిలువ సంపిరి?

సుబుద్ధి—సుందరి సేనా? నీ వా యాసనము నధిష్ఠింపుము. నీ మామకు వీరసేనున కిప్పుడు ప్రాశోవద్రీవము ఘటియించుచున్నది. వైద్యులందరు సర్వచికిత్సలుచేసి యాశ లకుగంట నేరయును చేయజాలక మిణగరించుచున్నారు.

ఉ॥ సుందరి సేన భవ్యగుణాః • శోభిత యీర్యతీ నీకుమానుకృతా
మందుల వైద్యనర్తము లో • నర్చిరి సర్వచికిత్సలున్ గటా
పొందుగ నేమియున్ గుణము • పొందకయుండె రవంతయేని హా!
కృందుగ నిన్నజూచుటకు • గాంక్ష ముదినీ గొనియుండె నెంతయున్॥

సుందరి—ఆర్యా! మనమట్లే యేగుడము గాని యాసమయంబంద్య నాదులెంద్రి యుండిన నెంత సౌకర్యంబుగ నుండియుండును!

సుబుద్ధి—(తనలో) ఇంక లేంద్రియెక్కడ? నీలేంద్రి ముందు, తరువాత

వీరసేనుడు. (ప్రత్యక్షంబున) ఇక నీదుకూమ రాజ్యభారమంతయునీ భుజవీరంబునందు నిల్పుటకు సిద్ధంబుగ నున్నవాడు. నీవందు కంగీకరించెదవా, సుందరసేనా?

సుందర—(తనలో) ఈతడు నేను లోకములో నందరివలె రాజ్యసంపదలకు నాశించెదనని నాతో చెప్పచుండగాని నే నెన్నడును సంతోషింపను.

సుబుద్ధి—ఏమి, సుందరసేనా! మాట్లాడకున్నావు?

సుందర—ఆర్యా! నీను మరి యేకార్యంబునకైన నంతరించెదనుగాని రాజ్యము నాకు వలదు.

సుబుద్ధి—ఏల నీ వల్లు నుడివెదవు, సుందరసేనా?

సుందర—ఆర్యా! మీకు ధర్మంబు కలుగగలదు. న న్నీవిధంబున స్వేచ్ఛగా జవయ్యారో చేయనిండు. రాజ్యము వలదు.

సుబుద్ధి—సుందరసేనా! నీ వింకను బాలుడవు. నేకెప్పివట్లు చేయుము.

సుందర—ఆర్యా! మీరు చెప్పినటుల నేనింకను బాలుడను. నే నింతకెవ్వతరమైనకార్యంబు నేయజాలను. ప్రజలయొక్క సుఖదుఃఖముల కన్నిటికి రాక్ష బంధుడు. ప్రజానురంజనంబుగా పరిపాలించుట కింకను నాకు శక్తిజాలదు. నే బరిపాలించలేను. తుమి యిందుడి! మరియు రాజ్యంబున కే నెట్లర్హుండ నగుదును?

సుబుద్ధి—నీవుతప్ప మరెవ్వరును లేరు.

సుందర—అదేల నట్లుచుడివెదరు! నాదుతండి ప్రతాపసేనుడు లేడా? నాకన్న పెద్ద. ఆయన వచ్చినపిమ్మట ఆయనతో నకలంబు నాలోచింపుడు.

మూర్తి—(తనలో) మంచి విషయప్రశ్నలు వేయుచుండెనే! యింకెట్లు? (ప్రతా) సుందరసేనా! వీరసేనునకు నీయం దెక్కు ధనురాగము. నీతండ్రి రాజ్యమున కింతకుబూర్వము చాలా వెలిలు కుడిపెను.

అకారణముననేకదా కారాగృహమున వసిండువాడు. అట్టి
నీతిండియెగ పోజు లెక్కుచుభక్తితో నుండిరిని విరసేనుని
యొద్దేశ్యము. అందుచేత నీ కారాజ్యము నిచ్చుచుండిను.

సుందర—నాతండి) సీపుడై యుండగ నేను కారాజ్యము వహించ
వచ్చునా?

క॥ ఆర్యా మీరిం పలుకన్

కార్యకార్యము లెట్లుగ కయిపో లేనీ

కార్యము నెట్లు జేసెద

కార్యమువహించి నాడు క జనకుండుండఁ!

సుబుద్ధి—సుందర! నా! పృస్తుతము నిదురి ద్రి యిచట లేనపుడు సీపు
రాజ్యభారము వహించి విరసేనుని కారాజ్యము గూర్చువలెను.
అతరువాత నీతిండి) వచ్చిన వెనుక నియిష్టము వచ్చినట్లు
జయుము. మేము పెద్దవారిము కామా? మామాట లించు
కైనను సీపు నిననక్కరలేనా? సుందర! నామాటమైనను
విని పృస్తుతము రాజ్యభారము వహించిన కడుపుణ్య మొడి
గట్టుకొనినవాడ వగుదువు.

సుందర—ఆర్యా! మీరు నాకింతగా జెప్పట న్యాయముగాదు. అయి
నను త్రికరణశుద్ధిగ జెప్పవాడను. మీయానందము కొరకు
వహించెదనుగాని నేనే తెున్నటికిని రాజుగానుండి పలుబాము
లకు లోనగుటకు గాదు.

సుబుద్ధి—సుందర! నా! రాజవనవి కవృత్తరమని హుమారు పలుకుచు
న్నావుగదా, సీపుతమక్షత్రియవంశంబున జనించిన చెందుటకు

సుందర—రాజవంశంబున జనించినవారందరు రాజ్యములనే యేలిరా?
అట్లయినయెడ నాతండి) యిప్పటివర కేయేరాజ్యంబుల నేటి
నాడు? రాజ్యమెట్లుకు నామనసొప్పుదు. నాయిష్టమువచ్చిన
తరున స్వేచ్ఛాహారము జేయుచు సీపుచాటునం దేదైన

నొక ఘనకార్యం బాచరించి తుది నుత్తమలోకమండేరి సర్వ
సఖములను బడయవలయును.

సుబుద్ధి—సుందరసేనా! నీ కీవై రాగ్య మెప్పటినుండి జనించినది? వీరసే
నుడు రాజాధిరాజు. నీమామలన ముద్దులపట్టిని, కళావతిని,
నీకు గన్యదానము జేయవలెనని మనంబునసంతయో నాసక్తి
తో నుండ నీవేమి సర్వసుఖముల బరిత్యజించు యతివలె
మాట్లాడుచున్నావు!

సుందర—ఆర్యా! యొకటివరుక నొకటి నిధించి నాగొలుతుకను
గొయ్యకండి. నీ నిహంబులకుగూడ నిహంబయ్యెదిన.
మఱియు, ఆర్యా!

ఉ॥ శ్రీయత రాజ్యలక్ష్మీయు సప్తపయశంబును సౌఖ్యమిచ్చునే?
న్యాయముగాదు సన్నివుడు • నాధుగజేయట రాజపుత్రికిన్;
తీయనిమాటలన్నలికి • తీసెదల మదీయకంతమాన్;
హేయముకాదె తండి) పృథివీయించనిరాజ్యము నేను కోరకలే!

(తనలో) ఆకోకిలాంబ పలికినటుల నొకటితరువారినొకటి
మెడకుగట్ట జూచుచున్నాడు. నేనెంతజెప్పిన నీతండు వినకున్నవా
డు. అయిననేమి? ప్రస్తుతము నేను కోకిలాంబ చెప్పినటులంగీక
రించుటయే మేలు. మరియు సర్వకార్యసాధనంబు. నేను రాజు
గానుండినయెడల మంత్రదుక్రకూడ నామాట వినితీరును.
అప్పుడు నాయిచ్చాను సారముగా నొనర్పగలుగుదును (ప్రకా)
ఆర్యా! నేను జెప్పినదంతయు జెప్పితిని. మీరుప్రము వచ్చినటుల
జేయుదు. మీచిత్తము నాభాగ్యము! నేను మీవాడను.

సుబుద్ధి—సుందరసేనా! నీవు పిన్నవాడవగుటచే నేటయు నెఱుంగ
కున్నావు. నాబెంటరమ్ము. తొలుత నీదుమామను, వీరి సేనుని,
జూచుటకై నగరులోనికి బోవుదము.

తృతీయ రంగము.

(ఏర సేనుడు శి య్యపై నిద్రించుచుండును. వైద్యుడు ప్రక్కను నిలువబడియుండును.)

వైమ్యము—(తనలో) ఎప్పటికి పంచ్చిందుదినము లాయెను. సదాశివ
రములులేవు. రాజు చావనున్నాడు. కనుక తనశివుయు లేక
పోయినను గాధలేదు. మేము బ్రతుకవలసినవారము. మా
చేతిమీదికి లాటిరా ల కంగముదికి చికిత్సచేయవలెనొకడ!
మరి చెందుదినము లేరాకతో బాగరముచేసిన మాగతికూడ
నీ గతియే.

(శి భావతి ఏ వేఁంచి, తండ్రి చెయ్యి పట్టుకొని చూచును.)

ప్రకా) అమ్మా! విచారి మాటిమాటికి గావలదు. వచ్చిన తిన్నగ నిలచుండి పోమ్మ. (తనలో) ఈ వెట్టిబాగులదాని లాగున్నది. ఈమె గొల్లలోనుగు తడుముకోకుండా నిక్కడి కెందుకు మాటిమాటికి?

(మంత్రి), సుందర సేను పరివేశము)

మంట్ర—స్మరత్తుమా! వీరి సేవనిదేహస్థి యెట్లున్నది?

జులై 1948 - 'మిస్' మయ్య శ్రీకృష్ణక ౪౫ వీరికి లొనబు
చుటిమి, రయవాళి ద్వారము.

(1) రా చేయి నామక, గా, రాజా, తుని టుమను. రాజు
లేది చూచును. చూచి నువ్వ ను కి వలెనీరిమ్యుని దేము
నైన చేయును. వారు ఎచ్చిన పెనుక వానా ములలో వా న్నాయి
లునిది ముత్యమున కొప్పగించును.)

సుబుద్ధి—నుందరసేనా! చూచితివా? వీర సేనుడు, సీమాను, కళావతిని
 సోపానమున నున్నాడు. చిన్న తెంపెనునుండి కడుగారామున

బెంచెను. ఇకపిమ్మట తండ్రిపైనను, దాల్చినైనను కళావతికి నీవేసుమ్ము.

సీ॥ శైవంబున తల్లి • చనిపోయె ననుచును
 వీర సేనుడు దుఃఖ • వివశుడగుచు
 చిన్నతనంబునం • చియుఁ గళావతియని
 పేరిడి యీకెను • బెంచెఁజొచ్చి
 కాఁత మేసెచ్చట • కనుగందునోలని
 విరిసెజ్జనిడి యీమె • బెంచెజుమ్మి
 సుతయగునీమె నీ • నతిగ జేసెదనంచు
 మోదంబున మదిని • మురిసెఁజొచ్చి

తే॥ కటకటా మీ రిరువురును • కలిసి మలస
 యుండ ముద్దు ముచ్చటచూడ • కుండ నేను
 మనల దుఃఖసాగరమున • మునుగజేసి
 యరుగుచుండను దివికి తాఁ • గరణమాల్లి॥

మఱియు,

క॥ స్తుతమతియై రాజలు నీ
 సతిని గళావతిని పూతి • చాత్రేను నీ
 మృతి సమయము విధి ను
 పతులుగ నెటుబోలొ నీచె • భారమున మీల్

వీర సేనుడు—హా! రండు, రండు. ఈయాసనంబుల నధిష్ఠింపుడు. నా
 మీరేల నింతయులుక చెందినారు? తాతా జయచంద్రికా!
 నీవుకూడ వచ్చినావా? ఏమి నాయందు నీ కీయసారకృపా
 రసము! ఇన్నాళ్లకు నేను స్మృతికి వచ్చినా?

సుబుద్ధి—అమ్మా, కళావతి! యికను నీతండ్రియం దాశవిడచి సుందర
 సేనుని నీనాథుని చరణంబు లాశ్రయింపు.

సీ॥ పడతుల కెందును ♦ పతియె దైవముగాన
 మగనిచి త్తమరసి ♦ మసలుమమ్మ
 పల్కకమీ మారు ♦ వరునకు, వాసియు
 వన్నెయు గూర్చుచు ♦ వరలుమమ్మ
 కులశీలవతులైన ♦ కోమలాంకులతో నె
 సతతాబు సఖ్యంబు ♦ సలుపుమమ్మ
 గానకీ గాంచాలి ♦ సతుల చరితములు
 మదిలోన నెన్నఁడు ♦ మటువకమ్మ
 తే॥ మానినీ! యిది నీదగు ♦ మగని పాద
 ములను భ యింప చెంతకుం ♦ బొమ్మ; యీక
 తల్లిపింబులు ప్రైవమ ♦ తండె నీకు
 వీర సనునిబుణ మిది ♦ దీత నేడు.

౩ — తాతా జయచంద్రమా! మనవారలందఱును సుఖముగ నెన్న
 వారిలా? ఏమి! లేచుచున్నారు! పోవుచున్నారా? నీనుకూడ
 వచ్చుచున్నాను! నిలుచు, నిలుచు, తాతా, తాతా ఆ—
 ఆ—ఆ—అ—అ—అ—అ. (చనిపోవును)

సీ ౪ — సుందరీ సేనా! ఇప్పుడు నీ మామ పోనీను. తనచు
 పరానవలను ముంచి గిరికేగినాడు. ఈ రాజ్యంబును, కళా
 పతిని నతిక్రంచుటతో యింతవరకు నను పోయియు నిలిపెనని
 తోచుచున్నది. ఈ పీరి సేనా! యెంత మోసము జేసితివి! మేము
 కలయందైనను నింతలో నింతటిఘోరము ఘటించునను
 కొనలేదు!

సుందరి—ఆర్యా! మీరు విచారించునిలేదు. ప్రైవ కృత్యంబులకు
 మనుష్యుల డ్డుపడుటకెంతటివారు! ఆర్యా! మనముగూడ సచ్చ
 టివారలమే. ఈ జగన్నాటకమందు వీర సేనుని పేర రాజవేషం
 బున నొక నటకు దుదయంబందెను. వానియాటలు పరిసమాప్తి

గావచ్చినందున వెడలిపోయెను. మనముగూడ గొలదికాలము
లో నేగగలము. ఇందులకై వగవనేల?

సుబుద్ధి—సుందరిసేనా! నీవు వరుసుని చిన్నవానినైనను, బుట్టికి
గడుపెద్దవాడవు. నీవు వలించునదల్ల సక్కింబు.

కళావతి—హాతండ్రి! మమ్ములను కాసిరినా! నేను మేమేమి యపచా
రము గావించితిమి?

॥ సుంతకష్టపడితి ♦ వెంట యలపితయ్య

కాంచలే సక నిన్న ♦ గన్నతుండి!

తల వీమియును నాకు ♦ తెలుపలేదుగదయ్య

గాంధు కాయల నిన్న ♦ గన్నతుండి!

న్యాయమే నను పిత ♦ నాకి సేమెట

కరుణ సుంతయులేకి ♦ కన్నతుండి!

కరుణించి యిప్పుడైన ♦ గన్నలు విచ్చి వన

గనుగొన వేలక ♦ కన్నతుండి!

నే కోమా! గాదు నాపూర్వ ♦ పాపాలము

గాని యూరీతి కోపని ♦ కాగిని మమ్ము

లడిగు పిదపాదుమున ♦ లంచునైతి

హానదైవమా! యెంతలో ♦ నెంతలయ్యె!

హా! యింతను నేలల మించియున్నాను! హా! పంకేనా!
నాయగా! యేమి అపరాధము మింత కఠినమయ్యెను! నన్ను
నీ వెనుకంట గొనిపోవక యేల విడిచి చనినావు? ఆహా! నేనెం
తటి బేలను! నేను ఘోరపాపిని గాకున్న విధాత యిట్లు
ఒనకడకువచ్చి నా? ఈదగతి నిం తెన్నిపాట్లున్నవి కదా!

నే! ఈ! వృచవరి! ఈ నాదగు • సమగత.డి!
 ఈ కులతలకమా! మదీ • యార్థ.డి!
 హా పురుషసింహ! యెచటి కి • వరిగినావు!
 విరహ! నేనెటులు జీ • వితునయ్య!

సుబుద్ధి—సుందర సేనా! ఈవనిత మిగ్గుమున కోహూలకిష్టగు మూర్ఖత
 ఘనగి.మన విరాతరి తర్వాత బుగ నేగి మూర్ఖుల తోష్టపచారి.బు
 లు పకియలచే జేమంచి తగు వాగ సకల మాలోచించవలయును.

సుంద—మంచిది. అగే కానిను.

ఇగి ద్వితీయాంకము

శ్రీ భవానీపహాయ

శ్రీ

కోకిలాంబ

ప్రతీయాంకము

చరిత్రము ౨౦౪ము

(కళావతి చుంకిరము)

కళావతి—అహ! నీ నీవేదవ కెట్లు తాగుచును! నాసాగ్రము లేల పో
కుండ నింక నిలిచియున్నవి! నాగుండ లేల యింకను వ్రాసెములు
గాకున్నవి! హా! నావంటి చాపాశ్వురాలికి కోరునగతెలా
మృత్యువు చేకూరునా! హా నాచురా! విరసరా! నన్నుచురచి
ని పొంటరిగ దివికేగితివా! నీల యింత జాలిమాలితివి? నే
నేమియుపచార మొనర్చితిని! హాతండ్రి! నరూప మొక్కసారి
నాకన్నులయెదుట కనుపరచరాదా? ఇక నన్ను “అమ్మా
కళావతి” యని ముద్దులు మూటగట్టుచు పిలుచుదాత లెవ్వరు!
నే నెంచులకైన మది నలిగిన పరివేదిధంబుల బరితపించుచు,
నన్నురడించు భుక్త్యాత్ము లెవ్వరు? నాసాఖ్యంబులే నీ
సుఖములుగను, నాదుఃఖమే నీదుఃఖముగ, వేయేల! నీసాగ్ర
ములభంగి తల్లి చిన్ననాడె చనిపోయెగా యని యుప్పడప్పడు
విలపించుచు నా కేవిధమైన కొరంతలులేక జూచు ధన్యాత్ము
డవు తండ్రి! నేడు యాహతభాగ్యురాలిని బాసిపోయితివా?
అహ! కొరనోములు నోచి జన్మించినదానికి, మహాకలుషరాశి

కింకను తండ్రి యెట్లు జీవించియుండగలడు! నావంటి పాపాత్ము
రా లీ ముఱ్ఱగములలోకూడ నింకొకతె లేదు. ఆహా! దైవమా!
జీరల నన్ను మూర్ఖావస్థనుండి యేల తెలివిగలిగించితివి! ఏల
నామూర్ఖులో మరణనిద్ర కత్పించకపోయితివి! హా! నేనెంతటి
యవివేకురాలను! నాకంటేటిభాగ్య మీజన్మమందు లభిం
చునా? వీరసేనా! నాయనా! నీవులేనియెడల నీమందిరములు
రాజమందిరములూ, గుడ్లగూజల కూజరములుగాక! నీవులేని
దీ రాచనగరులెల్ల నెందైన మంగళదాయకములుగ నుండునా!
నీవు లేనిచో నీ రాచవీడుతెల్ల నెందైన రాణించునా! ఆహా!
యెంతదాగుణము వాటిలైన! కనురెప్పవేయునంతలో నెన్ని
మూర్ఖులు జరిగెను! కలయందైన నిట్లు జరుగబోవునని తలంచ
లేదు కదా! తండ్రి!

(కమలావతి ప్రవేశము.)

కమ—చెలీ! కళావతి! గతియించినదానికై వగవ ప్రయోజనమేమి?
ఇప్పుడు నీవు రేయుంబగల్గినక భేదముచే నలసి సాలసి తలక్రిం
దుగ తవహృదయించినవారై న సీతండ్రి వీరసేనుడు తిరుగ
రాగలడా? ఇదియంతయు నల జగన్నాటకసూత్రధారుని
మాములు. వీనిని తెలిసికొని వర్తించుటకు మనుష్యమాత్రు
లేపాటి?

కళా—సఖ! కమలావతి! నీవేమేమో నాకు వేదాంత ముపజేశించు
చుంటివిగాని నాచెవి బడకున్నయవి.

కమ—చెలీ! నీవు దుఃఖవరవశమున మేము జెవ్వనవి జెవినిడకపోయి
నప్పటికి నీవి ట్లనిశము విచారగ్రస్తయైయుండిన, కృశించి
కృశించి కడు బడలెదవు.

కళా—సఖ! నీవు చెవ్వ బోధములు బ్రతుకదలచినవారలకు బనికవచ్చు
నుగాని నాకేల?

కమ—చెలీ! నీ వట్లవడదు. నీవు లేక యెడల మేమెందుల కీభవిని జీవనంబుచేయుట?

కళావతి—నీ వి క్లృల మితోవైరము సాధించి నన్న బాధించెదవు? నన్న దయచేసి క్షమియింపుము. మఱియు చెలురెల్లరకు నేజేసిన శిష్యులను మన్నించి నాడు కడసారి దండప్రణామంబులను స్వీకరింపుమనుము. చెలీ కమలావతీ! మీరెల్లరు నేను లేనికొఱత మది బెట్టుకొని దుఃఖంపక యధాగీతిని సతతంబు సంతసంబున దినములు గడుపుడు. అయినను కొలదికాలము మీరెల్ల యొక గిర్భాగ్యురాలు, కలుషరాశి, యుండెనని మరువకుడు. చెలీ! నన్న బోనిమ్ము! విషము మింగెద. లేదా యెండైన నూలి య రమోనర్పకొనియెద. (అని సాహసించును)

కమ—చెలీ! నిలుపుము, నిలుపుము.

కళా—నిలువనిలేద. నాకు సెలవిమ్ము. కీకిగొకసారి నే బ్రాగమిలైద. కాదు కాదు. జీవించు టుచిలేముగాదు. వలదు, వలదు. జీవించ వలదు. వలదు, గాకీరాజ్యము వలదు. సాధములు వలదు సఖి యులు వలదు. భూవంశంబు వలదు. పరియు వలదు. ఏవ్వ రును వలదు. నన్న గోనిండు (అనిసాహసించును). చెలులావు దురు. హా రండీ! వీర పీనా! నా కీ పాటియైన స్వేచ్ఛ లేకపోయె గదా! నీవైన వచ్చి గొంపొమ్ము, రండీ! నాకింకెవరుదిక్కు? హా నా యనా! రమ్మ రమ్మ, రమ్మ. (అని మూర్ఛిల్లును.)
(జేతపడును)

ద్వితీయరంగము

(రాచనగరు. సుందర సేనుడు ప్రవేశము.)

సుందర—అహహా! ఏమి! వీరల పాలివి! బుద్ధి బృహస్పతిని మించినటు లున్నది! రాజ్యమేలుట యేమో గాజులు తొడిగిండుకొనుట

యని తలంచితిరి కాబోలు! యాధంబులు సేయుట బొమ్మలాట
యని యనుకొంటిరేమో? ఏరల శాసనంబులు, చట్టంబులును
భువిని యథార్థంబు లైనయెడల రాజ్యపరిపాలనంబునకు సుక్ష
త్రియవంశంబున జనించి శూరు డనిపించుకొను ధీరు డవ్వడును
బనికిరాదు. పృథమంబున నేకార్యము జేయుటలోనైన నశ
క్తుడు గావలెను. తరువాత శ్రీలోలుడై యుండవలెను. తు
దకు సమయము వచ్చినచో శత్రువులే పైబడిన, వారలకు
దానత్వము నలుపుటకు తగియుండవలెను. అహ! యేమి
ఏరల బుద్ధిపటిను! ఆ ఏరసేనునకే చావు తెలివి నమీపించిన
చెంతనున్న యీ కుమంతుల కేమిమూడినది? ఇందు ఈ
ప్రభుత్వంబున నొకడైన స్వతంత్రుడై యుక్తాయుక్తంబు
లలోచించు యోగ్యుడు లేడు. ఏరల కెక్కడనుండి వచ్చును
యోగ్యుల? “యథారాజా, తథాపృజా” యని పూర్వులు నుడి
వియే యున్నారు. ఏరలందఱు స్తోత్రపాఠకులుగాని, సత్యమున
రాజ్యపరిపాలనావిషయంబులలో రాజునకు తోడ్పడువారలా?
ఇది మఱియొకసారి చదివెదగాక! (అని చదువబూచును)

ఏర సేనుని తదనంతరంబు రాజ్యపరిపాలనాధికారంబు

సిరపరిచు శాసనమట!

“శ్రీశ్రీశ్రీ ఏర సేనమహారాజపుత్రికుం డగుటంజేసి యుత్తర
త్తర రాజ్యపరిపాలనాధికారంబు తన ప్రియపుత్రీకయగు కళా
వతి కియిచ్చినది. ఆ పరిపాలనారాజ్యంబు తన యిష్టవచ్చిన
తీరున బరిపాలించు నెఱుంగలదు. దీక్షింప కి శావతి తన
నిజేశునకు, ఏర సేనుని చామారకు, సకలరాజ్యంబు పరిపా
లించుటకై యర్పించుట కధికారమున్నది. అట్లు రాజ్యంబెల్లను
పరిపాలించుటకై కైకొనిన కళావతీపతి సకలరాజ్యంబును
ప్రజానురంజకంబుగను, కళావతి సమృతంబుగను పాలించిత
వలెను. ఏర సేనునిచామార, కళావతీపతి, యిందుల కంకి

రింపనినాడు, కళావతియిచ్చ నుల్లంఘించిననాడు, విశిష్ట యుగగ్రహంబు లప్పిననా దంతమార్జిలుచు రాజ్యంబు బా లించుట కర్హుడు గానరడు. వాటియు రాజకీయవ్యవహారము లలో నిర్మలమగు చట్టంబులన్నియు కళావతి కైఱుకవలది లనముద్రను బడయవలెను. లేదా రాజచట్టంబులు ఘోషించుటగా దండవకు పాతుకొను కాగలడు.”

అహ! రాజకీయవ్యవహారములెల్ల కళావతి కైఱుకవలచ వలెనట! కళావతియిగ్గీకారపుముద్రను బడయవలెనట! ఇది యెంతలజ్ఞానము! కళావతిని వివాహమాడువా డెంత చేతకానివాడా! కళావతి, ఏ సేనుని పుత్రిక, రాజ్యమేలుటలో నంత బుద్ధికాశలత కలదియ! ఉండవచ్చును. ఉండిన నిట్లు నియమింపబడుట హిందూధర్మమా? లేకునా? ఇదియేమి యాడు మళయాళమని తలంచితిరికాబోలు! అహ! యెంతపరాధవ మెంతపరాధవము! ఇంక నేను వీరల కువాండీత్యజనితపరాధ వపు మచ్చ నిట్లుతుడుచువాడ? “మందిలొవైన ముతమునకుచే” టైనట్లు యీకుమంత్రీబృందములము గూడి కుయుక్తు లాలో చించి, తుదకు రాజ్యము భ్రష్టుగ జెయుచుండిరి. వీరల కేగతి నైన నీక సర్థచంద్రప్రియోగంబు లాచరించినగాని కార్యం బులు చక్కబడనేరవు. ఇంక నిటువంటి ప్రక్రిలోనిబలెల్లము లెన్నెన్ని నియమించునున్నావోకదా!

మఱి యిప్పుడు బామురాత్రీవేళ కావచ్చినది. ఇంక నేనా లోచించినపని చేయవలయు. నాచెలియగు కోకిలాంబకు రేపు గాక యెల్లండిదింబుననే వివాహమట. ఆప యందులకంగీ కరించియే యుండవచ్చును. లేకన్న వివాహప్రయత్నంబు నెటుల మంత్రీ సేయగలడు? అయిన సంగీకరించక యేమి సేయును? ఒక్కతె, ముగ్ధ. నేనిప్పుడే ప్రేమను వేషంబునబోయి నాచెలి యేరిత నున్నదో చూచి వచ్చెదగాక!

(నిష్క్రమింపును)

తృతీయ రంగము

(ఉద్యానవనము - కోకిలాంబు - పోవేశము)

హా దైవమా! చాలు, చాలు, ఈజన్మముతో నిరతిఫలము!
మఱి యెన్నటికిన జన్మములు వద్దు రండి! నే నీపరితాపమున కిక
భరియింపలేనుకదా! ఇప్పటికి నాల్గుదినములాయెను. నామచెలికొ
డిచటి కొకపాఠి యైనను రాలేదుకదా! నే నాచారుమోహనా
కారు, పరిజనమందారు, తరలముక్తాహారు జూడకున్న గడియ
నిలువజాలను. నానఖుండు రానికలంబున నే నామన్మధుని బారి
జక్కికడుకాములకు పాలగుచుంటినికదా! ఆహ! రఠీ పఠీ! నీకేటి
కీయబలలతోడి దీకయ్యము? ఆహ! చంద్ర! నీగుణము మానితివి
కాదుగదా! నీబుద్ధి యెక్కడకుపోవు?

(పుష్పమాలిక పోవేశము)

పుష్ప—చెలీ! నీ పెట్టాంటరిగ నేల యాయుద్యానవనంబున కేతెంచితివి?
అయిన నన్నుకులేవి కీరాత్రి! నీకేటి యుద్యానవనమోహ
రము?

కోకి—చెలీ! పుష్పమాలికా! నే నీశరచ్చంద్రితాపమున కోర్వజాలక
యిట్లీయుద్యానవనోన్మఖయై యేతెంచితిని.

పుష్ప—ఇదేమి చెలీ! నకలజనుల కానందము గొల్పుచున్న యీ
చల్లనివెన్నెలను శరచ్చంద్రితాపమని నుడువుచున్నావు.

కోకి—ఆహ! నీకు చల్లని వెన్నెలా ఇది! యేమి నీ పక్షపాతబుద్ధి
నీవుకూడ చంద్రునిసఖవా? చెలీ! నీవు నాచెలివలెనే యుం.
తుద కాచంద్రునిపక్షము జేరితివే! నేను నీయెడ నొనర్చిన
తప్పిదమేమి? ఆహ! నేటినుండి నీవుకూడ నొక పాంథవీడనివే
కదా! మరి నేటినుండి నేనుగాను నీ చెలియను. ఆ మన్మధుడు,
చంద్రుడు, వసంతుడు యొదలైనవారలెల్ల నీమిత్రులు.

పుష్ప—చెలీ కోకిలాంబ! నీ వివిరహ వేదనచే నట్లునాడి వెదపుగాని, నేను, నీ కేమియపకారము జేసినదానను?

కోకి—నీమిత్రుల దశేమి చేయుచున్నారో నీవుకూడ నద్దియే నలుపు చుంటివి. మంచిది, ఈనాటికి నీనామము సార్థకము జేసికొంటివా?

పుష్ప—చెలీ! అశేమి! అదియెట్లు?

కోకి—నీపే రిందుక చెప్పుము.

పుష్ప—పుష్పమాలిక గాదా?

కోకి—ఏమిమాలిక? మరియొకసారి చెప్పుము.

పుష్ప—పుష్పమాలిక, పుష్పమాలిక.

కోకి—పుష్పములచే జేసిన మాలికగదా? పుష్పములనగా నేను?

పుష్ప—పువ్వులు, కనుమములు, విరులు.

కోకి—నీ కవి పుష్పములు, కనుమములు, విరులు. నాకవి ములుకులు నిశితశరములు.

పుష్ప—ఏమీ! చెలీ! పుష్పములు ములుకులా?

కోకి—ఏమీ! పుష్పములు ములుకులు గావా? పుష్పాస్తురీడు లేనే లేదా? వాడు నీచెలికాడుగాదా? నాకు వైరిగాదా?

పుష్ప—అహ! కోకిలా! చెలీ! నీమాటలు కడువిదితములు.

(మంజుభాషిని పిలిచి)

మంజు—చెలులాదా! మీరేల యీరాత్రీకాలంబు దీక్షుద్ధానవసం బున కేతేచితిరి?

కోకి—చెలీ! మంజుభాషిణీ! ఆనూనాస్తురీడు నన్ను తన పదునుకోలచే బాధించుచుండ నేను కడు డస్సి యెందుండుటకు నెలవులేనందున నిటకు వచ్చితిని. ఇక్కడకుకూడ నన్ను బాధించుటకై తన చెలి కితై నంపియున్నాడు చూడుము.

మంజు—ఏదీ మన్మథసఖయనుచుంటివి? యెచ్చలు?

కోకి—ఇదిగో! పుష్పమాలిక!

మంజు—మన ప్రియసఖ పుష్పమాలిక నేల యట్టనుచుంటివి కోకిలా?

కోకి—పుష్పమాలిక యెవరు? పుష్పాస్తు? డెవడ? అందఱు నొకటే పుష్పమాలిక నేమో ముద్దరాలు, బాలిక యనుకొనుచుంటివా?

పుష్ప—చెలులా! నాయందు మీకింత కినుకవలదు. నీ నిదె పోయి సరఃపాత మాచరించెద.

మంజు—చేరీ! నిలునిలు ఇదేమి మాటలు? మీయిరువురర్యల చూడ కడు నాశ్చర్యదాయకములై యున్నవి. మఱియు పుష్పమాలికా ప్రియసఖ! నీ విష్ణు డెల యింతయాగ్రహము చెందుచుంటివి? మన కోకిలాంబ మునుపటి కోకిలాంబగాదు. ఆమె కోకిలాంబ! ఈమె మదనకోకిలాంబ! కనుక నీ వింతటితో వింతయలుక చెందవచ్చునా? మన మామె నోదార్కులకై వచ్చి యారీతికార్యములు చేయవచ్చునా? సఖ! నిలువుము. ఎందేగెదవు? అంగ మానుము.

కోకి—పుష్పమాలికా! నీ వింతయలుక చెందవద్దు. నేనే పోవుచున్నాను. చూడు డాచంచుని కించుకైనను బుద్ధిలేక వన్నేగతి గా ధించుచున్నాడో! ఆహా చంద్ర! నిన్నా ముక్కుంటి దక్షాఘర మున బడవైచిరను నశియింపక బ్రతికి మమ్ము నిట్లు బాధించుచుంటివి కదా! నీ ఏగతి కాంతల నలయించుచు తుదకు వారి యసురంతయు పోసికొని చిరకాలజీవితుడవై వరలుచుంటివా? ఆహా! మాబోటిబోటుల నలయించుజన్మము నీదొక జన్మమేనా?

మన్మథా! నీవుగూడ నాయెడ వింతటికూర్త వహించవచ్చునా? అబలలమని తలంపక నన్నిట్లు నీ నిశితశరములచే బా

ధిండుట పాడియా? ఆహా! వసంతా! ఏమి నీచార్జవ్యము! వీర,
లిరువురతోగూడి నీవు నామంటను రెట్టించుచుంటివిగదా. హా!
నే నిక నిలువజాలను. చెలులారా! మీరిక నిదె కడవటినను
హ్మరంబని యోచింపును. నే నీపాంధిపీడనులబాఠినుండి తప్పి
బ్రతుకజాలను.

సీ॥ ఏలర పొంగిపా • టి.త మనస్థ! నీదు
కండకావరమెల్ల • కాలిపోను!
ఏలర వన్నిటు • నేచెమ చంద్ర! నీ
కుటిలిత మెల్లమ • కూలిపోను!
మలయానిలమ! యేల • మారణ శేసెదు
తుంటరితనమెల్ల • కూలిపోను!
కోకిలమా! యేల • కూసెమ నీదగు
నోటి గొవ్వతయు • నేటఁ గలియ!
నే॥ హా! ప్రియుఁడులేని కఠమున • వగ్గలంబు
గ నను సూళలై నిర్దయా • గడు సిలుగులు
పెట్టుచున్నవారలు గద • ప్రియుఁడు వచ్చె
నేని వెలవెట్ట కేలనా • యిచ్చడు మిగ్గు॥

మంజు—నభి!కోకిలాంబ! నీ విట్లహర్మిశంబులుగూడ విరహ వేదననుబడి
తపించుచుండ చూపరులకెల్ల చోద్యముగా నున్నది. మఱియును
చెలి,

శా॥ లేరే నీవలె కాంత లెంద రవనిన్ • లేరే ప్రియుల్ వారికిన్
కారే కాంతలు వాడుకూడ, లలపన్ • గాంక్షింపరే కాంతులగ
కురితిగ మదివెట్టిచే నలతురే • యెందైన నో కోకిలా!
వాడేమీ యవివేకురే మదిఁదలం • పగరాదె యవ్వారినిన్॥

కోకి—చెలులార! నాకు మీరు సూర్యునకియలుగావున నన్నోదార్పు
టకుగా మీరెన్నెన్నియో పలుకుచుంటిరిగాని యవియెల్లయు
నామది కెక్కఁకున్నవి. నన్ను శ్రమియింపుడు. నన్ను గుఱిచి గుఱ

విచారించక మఱచిపొందు. నేటితో మన ఋణానుబంధము
సరికదాదుని విచారింపవలదు. ఇదిగో! మీయెల్లరకు మనః
పూర్వకముగ ననుస్కారంబొనర్చుచుదాన. మఱియును,

సీ॥ నఖులార! భరియింప ♦ చాలను; ఈమహా
పరితాప మిక నేను ♦ బ్రతుకజాల
మదనుని తూపులు ♦ మఱి నాదుతనువున
నిలువున నాటగ ♦ నిలువజాల
వానిమామయు మిట్టి ♦ పడి వేసివెన్నెలకా
దహించుచుండగ ♦ తాళజాల
మలయాద్రీపవనంబు ♦ మంటచు హెచ్చింప
మఱి నేను భువియందు ♦ మనగజాల
తే॥ పూని నాయుసురంతయు ♦ బోసికొనుచు
చెలగి పొంపనంపీడనా ♦ పవనంబు
నేయనిండు సకియలార; ♦ సెలవునిండు
ఎంత మొకటిచె కడసారి ♦ దండమమ్మ॥

(మూర్ఛిల్లును.)

మ జ — పుష్పమాలికా! ని విపులు త్వంతముగ నేగి జలంబులు గొని
రమ్ము. మనచెలి మూర్ఛితయైనది. ఇప్పుడు తగు శైత్యోప
చారంబులు మన మొనర్పవలయును.

(పుష్పమాలిక నిష్క్రమించును.)

అహ! నూచెలి యెన్నికన్దములు పడుచున్నది! ఆసుందర
నేనుడు సింహాసనారూఢుడైనది కుదులు మఱి కనుపించుటయే
నరుదాయెను. లేవుగాక యెల్లుండిదినంబున నీమెవివాహమని
పుర మెల్లయెడల నలంకరించిరి. ఈమెజూడ నిట్లున్నది.

(శైత్యోపచారముల జేయుచుండును.)

(పుష్పమాలిక జలంబులుదెచ్చును.)

పుష్ప—ఇదిగో! చెలీ! జలము.

మంజు—ఏవీ, యిటగొనిరమ్ము.

(కోకిలాంబకు శైత్యోపచారంబుల జేయుదురు.)

మంజు—చెలీ! పుష్పమాలికా! యేదోగానము మన వీనులకెంత మధురంబుగ వినవచ్చుచున్నదో చూడుము.

పుష్ప—ఎవరో పాడుచు నీదెస వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఏలయున, గానధ్వని రానురాను హెచ్చుచున్నది.

మంజు—ఆపంకలోయి కొంచెము చూడుము.

పుష్ప—ఇందెవరో నారాయణస్మరణంబుజేసికొనుచు మహాపురుషుని వలె వచ్చుచున్నాడు.

(సుందరసేనుడు సాధువువేషంబున “పాహి, పాహి, పాహి మాం! మురహరివర పాహిమాం” అని నమస్కరించుచు గానముచేయుచు వచ్చుచుండును.)

సుందర—(తనలో) దేమి వీరు మువ్వ రీరాత్రికాలము దీక్షుద్వారానవనంబునం దేమి చేయుచున్నారు?

మంజు—మహాత్మా! మాపాలిటి దైవమువలె నిచ్చట సాక్షాత్కరించిన మీరెవరో యిండుకదయచేసి తెలియజేయుడు.

సుందర—నే నెవరినైన మీరెటికి? విప్రసంఘతో సర్వసంబంధములు విడనాడి యీగతి రేయుంబవల్లనక నారాయణకీర్తనంబు సలుపుచు తిరుగాడు సన్యాసిని. అదేమి! యాపె నేలపై నిండుక గ్రహపీడితడై పడియున్నది.

మంజు—మహానీయా! మీ కీజగతియందకోచరంబు లెవ్వియునా లేవు. మీరు మమ్ములను పావనులుగ జేయుటకై యిచ్చటకు విచ్చేసిన వారలు. మీరాకవలన మాజన్మంబులు ధన్యములైనవి.

కోకి—(మెల్లమెల్లగ లేచి) ఆహా! యీ నేడవకు నే నెట్లు తాళదాన!

ఉ॥ ఎంతటి పాపకర్మముల * నే నొనరించినదాననో కటా!

కంఠునిపువ్వుబాణములు * కారితొవెట్టుచునుండ నిర్దయన్

కాంతుడు చుల్కచేసి నను * గాంచనిచో సరిలేని నామచె

ల్యంతయు కాననాన వెల * యించిన వెన్నెలగాదె చూడగదా!

ఆహా! మఱియు రేపుగాక యెల్లుండి తెల్లవాతైనా, నాతండ్రి

తన చిత్తానుసారంబుగా నన్నల రత్నాకరునికిచ్చి వివాహము

చేయనుండెగా. ఇంక నేనేల జీవించియున్నాను?

పుష్ప—యతీంద్రమా! మాచెలిసోట సర్వమువీటిరిగా! మరియు

మేము చెప్ప నడేమున్నది? అయినను మీ కీజగంబున నగోచరం

బు లెవ్వియును లేవు. రేపుగాక యెల్లుండి తెల్లవాతైనా, యామె

తండ్రి, యీరాజ్యమునకు మంత్రి, వివాహప్రయత్నములు

చేయుచున్నాడు. ప్రయత్నములేమి? ఆమెను రత్నాకరుడను

నాతనికిచ్చి వివాహంబొనర్చ నున్నవాడు. బాల్యమునుండియు

చెలికాడై, సఖుడై, ప్రాణబంధువై కంటికి రెప్పవలె బరగు నా

సుందర సేనునియండనుండి వియోగము కల్గుచున్నదిగదా

యని విచారించుచున్నది.

కోకి—ఆహా! నేని వియోగసాగరము నెట్లు లీడుదాన! చెలులార

మీరిక మీ గృహంబులకేగుచు. నన్ను మఱచిపోచు. కేవల

లనైన నంతంబు గాపించుకొనియెడ.

మంజు—శ్రుమపపూగవా! చూచితిరిగా మాచెలి చర్యలు?

పుష్ప—చెలి! కోకిలంబ! లెమ్ము. చూడుము; ఈమహాత్మునికి సాష్టాం

గనమస్కారంబు లాచరింపుము తిల్లి! నీకోరిక కొనసాగగలదు.

కోకి—(మెల్లగ లేచి చూచి) మహాత్మా! నమస్కారంబులు.

సుందర—వనితాలలామ! నీదుఃఖముజూచి నేను సైవజాలకున్నాను,

అయినను నీలోకమునందు మనుజులు పూర్వము వారివారి

కర్మానే సారంబుగా ఫలంబులను బడయుచుందురు. అందుల్లో
నీవు వగచిన ప్రయోజనమేమి?

మితయు,

తే॥ అతివ! నీవిటు లేకాకి ♦ వై వనమున
జంజిలివను నీకాంతుని ♦ చిత్త మిపుడు
ప్రేమవహించునొక్కొక్క? నీ ♦ నోములకు ఫ
లంబును ఋణానుబంధము ♦ లలుగకున్న॥

తే॥ ఉవిద! మంత్రీందురీ డారని ♦ యుద్యమంబు
మొదలె విడువడు; తప్పదు ♦ పూర్వజన్మ
కర్మఫలమును పంక్తులు ♦ గాను దీర్చి
బ్రహ్మ నీదగు నొనటను ♦ వ్రాసియున్న॥

మఱయు నీకోరిక ఫలించుట కడు దుస్సరంబు. నాయల్ప
జ్ఞానవిశేషంబు ననుసరించి నేను చెప్పుచున్నాను. కనుక యేల
నీవితే విచారంబున సాలెదవు! ప్రయోజన మేమి?

పుష్ప—దేవా! మీరట్లునడివిన మాచెలి యివ్వజే ప్రాణంబులు విడు
వగలదు.

కోకి—మహాత్మా! మీవంటి పుణ్యాత్ములచ్చటచ్చట నీ జగంబునందు
ప్రబలియుండుట యెందులకు? మావంటి నీనుల గోడుల బాపు
టకే గదా!

సుందర—అబబ! మే మేమిచేయువారలము? నేనును మీవంటి
వాడనే! మీరైన నల పరాత్పరుని నమ్మిచరించినచో మీ
శ్రేణును వాటిల్లజాలదు. అంతకు నల జగన్నాటకసూత్రాభివృద్ధి
దుండ మావంటి మనుజమాత్ములచే నేకార్యంబులు చెక్క
బడగలవు?

కోకి—దేవా! మావంటి కలుషమతుల కంటెటి జ్ఞానంబేయున్న నింకేమి?

మణియు, నేజన్మంబున జేసిన పుణ్యవశంబుననో యీజగతిని
మీపంటి మహాత్ముల దర్శనంబు లభించుచుండును. అప్పుడే
కదా మేము మా పాపములకు సత్సత్తాపమునొందుచు
మిమ్ములను తీర్కరణశుద్ధిగ బూజించి, మీపాదధూళి శిరంబు
లపై జల్లుకొనిన మాజన్మ తరించును. కోరికలు సిద్ధించగల
వు. తుదకు ముక్తినికూడ బడయుగలము.

సుందర—రమణీ! నీ వేమిచేయగలవు? మే వేమిచేయువారలము?
అల చిదానందస్వరూపుని మరువకు.

కోకి—దేవా! భవవీయ ఏర్పడంబువలన మాపాపంబులన్నియు నశించి
నవి. జన్మ తోచి నది. ఇక మాకోరికలెట్లుల సఫలముగాకుం
డును? మమ్ములను ధన్యాత్ములగా జేయ నిచ్చుట కప్పుడు విచ్చే
సిన మీకు మే మెంతయో కృతజ్ఞులము. భవద్దర్శనా
శూర్వంబున నాకోరికలు కడును స్తరమైన నిష్పడు కడునుకర
మని తోచుచున్నవి.

సుందర—(తనలో) ఏమి యీగతి నుడుపుచున్నది! నన్ను గుర్తిం
చెనా యేమి! (ప్ర)కాశముగా) వనితలారా! నేనువచ్చి చాల
తడవైనది. నేనిదె పోవుచున్నాడ.

కోకి—నాకోరిక సఫలనగుమార్గము నాకెఱింగింపకయే మమ్ముల
బాసెదరా? న్యాయమా? నమ్మినదానను. నన్ను తమియించి
రక్షింపుడు.

సుందర—సెటవా! అట్లయిన విషము! చెప్పెద. నీవు శుద్ధమనంబున
నేజెప్పు కార్యక్రమంబెల్ల నొనర్చుము. అట్లయిన కొంతవఱకు
నీయభీష్టమును బడయుగలవు.

కోకి—దేవా! కొంతవఱకేమి! మీకరుణగలిగిన పూర్తిగా సిద్ధించ
గలదు.

సుందర—అబలా! చెప్పెద వినుము. నీ సీరత్తును గైకొని త్రికా
లంబులయందు నీవద్దనుండుకొని దానిపై లిఖించియున్న

నామంబును సదా భక్తిపూర్వకంబుగా జపించుచుము. చింతి,
బుడిగి యా జగజ్జననిపాదపంకజంబులనే సదా నీమఃపీఠిని నిల్పి
పూజలొనర్చుము. నీమభీష్టము నెఱవేరగలదు.

కోకి—కరుణాకరా! నాదు వియోగసాగరంబునుండి నన్నదరిజేర్చిన
మిమ్ముల సేవీతి గొనియాడుదాన! దేవా! నేటినుండియు భవ
ద్దాసురాలను. త్రికాలములందును మఱువకు. కృతజ్ఞురాలను.
సుందర—వనితలారా! నేనిదెయ్యెనున్నాడ. నిశ్చింతింపకు.
మ.వ్యయను—(లేచి) దేవా! నమస్కారంబులు. (నాష్టాంగ
దండప్రణామంబు లాచరించెదరు.)

సుందర—మంగళప్రద మగుగాక! మంగళప్రద మగుగాక! మంగళ
ప్రద మగుగాక!

(సుందరి సేతుడు నిష్క్రమించును)

కోకి—చెలులారా! మనమిక మన గృహంబుల కెగుడము రండు. గాత్ర
చాలప్రార్థనోయినది.

(నిష్క్రమించుదురు.)

(సుందరి సేతుడు ప్రవేశించును.)

సుంద—(తనలో) ఆహా! నాచెలి యెంత దుఃఖపీఠితయై యిచ్చట నీరా
త్రికడ కడువేదనకు పాలైయున్నది. ఈమెను యెల్లుడిదిన
మున నల రత్నాకరునకిచ్చి వివాహము గావించెదరట. ఆహా!
నేనెంత పాపమున కొడిగట్టుకొంటిని! నాచెలిని పరీక్షించుటకై
ప్రచ్ఛన్నవేషంబున యతివలె నరుదెంచితిగాని నాశుద్ధాంత
కాంతి, నాసాధ్యమణి, నాయకభావచరితదుఃఖమునుజూచి
యోర్వజాలకుంటి. అయిన నిష్వసు విచారించిన బ్రయోజ
మేమి? త్వరితముగ నగరున కేగి పెదలకడనే యల రత్నాకరుని
జెఱసాలను వేయించవలెను. తరువాత కర్తవ్యమెల్లను నావ
ధానచిత్తమున నాలోచించవలెను.

ఓం శ్రీభవానీసహాయం

శ్రీ

కోకిలాంబ

చతుర్థాంకము

ప్రథమ రంగము

(రత్నాకరుడు ప్రవేశము.)

రత్నా—(తనలో) దీనములు గడచినవి. వారములు వెడలినవి. పక్షములు పోయెను. ఆహా! నేటికి వివాహము హఠాత్సవము చేసూతుల రటస్థించెను. మాపురంబున నెల్లరును మైమబాధచే కృశించుచున్నారట. నేనువచ్చి యిన్నిదినంబులయెను, గాని నాకేమియును స్వస్థతలేదు. కంటికి పూర్తిగా నిమరలేదు. ఎట్లుండును, స్వగ్రామమంతయు సకలబాధాపూరితమైయుండ? నేను ఎడమకన్నురక బెడరుచున్నది. కారణం బరయజాల కున్నాను. ఇంకెట్టి విఘ్నములు, విఘ్నములు రానున్నవోకదా! ఆహా! దీనబంధూ! జగద్రీకా! సకలమునకు నీవేమూలపురు షుడవు.

(రహీమాన్ సాహెబు, మహమ్మదుఖానను నిద్దరు భటులు ప్రవేశము.)

మహమ్మదుఖాన్—తుమ్ ఐనా ఆవ్. మై ఐసా ఆవుంగా.

రహీమాన్—అచ్చా! చలో! షడ్కో! షడ్కో! బందీకరో!

(అని రత్నాకరునిబట్టి బంధింతురు.)

రత్నా—అయ్యో! దైవమా! ఇదేమిగిహచారము? మీరెవరు? నాయిబులారా! నేను దొంగనుకాను.

రహీమాన్—అరే! మహమ్మద్! దొంగ, దొంగ, క్యారే ఘాఘా! క్యా బాత్ ఓరే?

మహమ్మద్—ఉన్ చోక్ నైబోల్తారే!

రహీ—చోక్ గీక్ బేజరూర్. హుజూర్ కా హుజూమ్ ఏసా బోలో.

రత్నా—నాయిబూ! ఏమిటమిటి? అలదేమనుచున్నాడు?

మహా—ఏమీలేదయ్యో! మీరు దొంగలైనా దొంగలైనా మాకేమి? రాజావారిమొక్క యాజ్ఞప్రకారము మేము నడువవలెనంటాయున్నాడు.

రత్నా—ఏమి! మీరాజుగారు నన్ను బంధించుమనిరా! నే నేమినేరము జేసినాడ? ఇది సర్వాబధము. మీరు నన్ను గుర్తెలుగక యిట్లు బంధించుచున్నారు. మాది యాయూరుకాదు. మేము మంత్రీ సుబుద్ధిగారింట కివుడు వచ్చియున్నాము.

మహమ్మదు—మంత్రీ సుబుద్ధిగారు మీకేమికాతారు? ఎందుగులా! ఆయన కూతురున కేరొజన పెట్టికదూ!

రత్నా—అవును. ఇర్రోజనీ నాకిచ్చి వివాహ మొనర్చెనను.

రహీ—అరే! క్యారే! ఓహా! బండ్ల బాత్, మహమ్మద్! (రత్నాకరునుదై శింది) అజీమహారాజ్! బేజరూర్ బాత్ మత్ జూలో! పహిలే జేల్ ఖానాకు చెలో.

మహా—ఉగ్ మంత్రీకా బేటీకి శాదీ కర్నేకు ఓగాంకు ఆయారే!

రహీ—అచ్చాబాత్! మగర్ పహిలే జేల్ ఖానాకు శాదీకరో బోలో! మంత్రీకా బేటీ, ఉ స్కాజోరూ ఓసోబ్ ఝూటా, తుమ్కూభి ఖయాల్ నై క్యా!

రత్నా—(తనలో) ఆహా! దైవమా! ఏజన్మంబున నెన్నడు నీ నవరి
వివాహమును విఘ్నంబు గావించితిని? గదా, యిప్పు డనుభవించు
చుంటిని! ఇదేమి? తెల్లవారకమునుపే రక్షకభటులు నన్ను వ
చ్చి బంధించి గొనిపోవుచున్నారే! పెండ్లిపెడకులు లేకున్నను
మంచిదే గాని, యిదేమి? యీబుధన! కారాగార ప్రాప్తి
యు. ఆహా! యీవార్త మాయూరచేరినచో పురజనులింక బ్ర
తుకుదురా? ఇంకెట్లు?

రహి—చెలో సాబ్! చెలో! దేరీ మల్ కరో.

(రామన్న, వెంకన్న ప్రవేశము)

రామ-వె—సలాం ఆలేఖుం, సలాం ఆలేఖుం.

రహి-మహా—ఆలేఖుంసలాం, ఆలేఖుంసలాం.

వెం—మహమ్మద్ సాబ్! యిదేమిటిది తెల్లవారకమునపు కెను పట్టు
కున్నాను!

రత్నా—అయ్యలారా! నీ నేపాపం బెరుంగను. తెల్లవారికుండగ నీ విర
లిరువురు వచ్చి నన్ను హతాత్తుగా బంధించి చెరసాలకు గొని
పోవుటకు సిద్ధులైయున్నారు, చూడుడి.

మహా—హుజూ! కా హుజూమ్ దిసా. హమ్ క్యాకత్తే? అయ్యా!
మీ శేపాపమిరుగరని చెప్పుచున్నారుగదా! రండు, మా వెంట
రండు. ఈసంగతిని యేలినవారియెదుట, సుందర సేనమహారాజు
గారి దగ్గర చెప్పుకొని వెళ్ళిపొండి. మిమ్ముల నడ్డుపడుచువా
రెవరు? బంధించువా రెవరు?

రత్నా—ఆహా! తల్లవారేత రెప్పనా! (నడచును)

(మువ్వరు నిష్క్రమింతురు)

రామ—చూశేవురా యీ వేళ సంగతినమాచారము?

పెం—అవునా! మనమనకొన్న దొక్కొక్కటి నిజమవుతన్నాది
చూడు.

రామ—ఇంకేమిరా! కోజలు మారుతూ వున్నాయి, యెల్లప్పుడు దినము
లోక్కలాగుండవు.

పెం—వాట్ ఫ్రయ్ థాట్ బిఫోర్ అండ్ వాట్ ఫ్రయ్ సీ నా!

రామ—కోయిక్సైజెడ్!

పెం—యేస్, యేస్.

రామ—ఈదినమేకదూ వివాహము?

పెం—ఇంకేమి వివాహమురా!

రామ—ఇప్పుడు మంత్రిసంగతి, సుబుద్ధి బక్కరితనము, బోధకతాయి.

పెం—ఈసమయములో సుబుద్ధి యేమిచేస్తావో? మనమంతా చూసి
దానికి తగిన ప్లాన్ వేళి యేలాగైన మన కుప్తరు ప్రతాపనేను
నకు సుందర సేనునకు చెప్పేయాలా? అప్పుడు చూడాలి
సుబుద్ధిపని యేమాత్రుందో.

రామ—అవును. పద పద. మంచిసంగతి జ్ఞాపకము తెచ్చేవు.

(ఇరువురు సిగ్గెమునుదురు.)

ద్వితీయ రంగము.

(రాచనగరు—సుందర సేనుని ప్రవేశము.)

సుంద—(తనలో) రత్నాకరుని చెరిపాలయ్య (దునిచిన సంగతి మంత్రి
సుబుద్ధి కీపాటికి తెలిసియే యుండవచ్చును. తెలిసినవెంటనే
యిటకు రాకమానడు. అదిగో! ఎవరో యీ వంకరు వచ్చు
వటులున్నది.

(మంత్రి సుబుద్ధి ప్రవేశము.)

సుబు—సుందరసేనా! ఏమి! నేను నీవిటుల వల రత్నాకరుని నిష్కారముగా చెరిసాలయం దునిచినాడవు?

సుంద—గత్నాకరుడా! ఆర్యా! ఆ క్షూనునియెడ యేటికీకరుణ మీకు! నిష్కారముగ నేను శిష్టవిధించలేదు. కారణము కాన లిసినంత యున్నది.

సుబు—అత యేనర మెఱుంగడు. అతడు నిర్దోషి, సుందరసేనా!

సుంద—అయితే యిందు నేనేనా దోషిని? ఆకలుషమతి నిర్దోషియా! ఏమి యీచైవరీత్యము!

సుబు—కాకున్న నరనియం దేమి దోషమున్నది? అతఁడొనర్చిన తప్పిద మెది?

సుంద.—అహా! ఆర్యా! ఆ దుష్టునిమాయలు నేను శండ్డారగాంచ బట్టిగాని లేకున్న మీ రిట్లేగదా దోషులనెల్ల దండననుండి తప్పించువారలు.

సుబు—సుందరసేనా! నీవే చూచినప్పుడు చెప్పరాదా?

సుంద—ఆర్యా! చెప్పిన బ్రయోజనమేమున్నది. మీరే నిర్దోషియని నిరూపించుచుంటిరిగా! మఱియు నా దురాత్ముఁడొనర్చిన దొక టనియూ చెప్పవాడ!

సుబు—(తనలో) దైవమా! ఇదియేమి, యీగ్రహచారము! రత్నాకరుడు నాకు తెలిసినంతమట్టుకు సుగుణుడే! ఏమియొనర్చినాడు! దైవమా! ఏవాహమునకై బుధుమిత్ర పరివారగణంబులతో నిచ్చటకు రానిచ్చి తుదకు కారాగృహంబుననుంచిన నా క్షతన యనుచులకే తెలిసిన నింక నెన్ను బ్రతుక నిచ్చెదరా? ఇంక నేనేమిసేతు? (ప్రకాశంబుగా) సుందరసేనా! కోకిలాంబున రత్నాకరుని కిచ్చి వివాహము సేయబోవునంగరి నీకు విశదమేకదా?

సుందర—ఛీ! కోకిలాంబ నాకుచ్చుని కిచ్చుటకు మీకెట్లు చేతులు వచ్చును? నే నతండు కడుదుర్మార్గుడని చెప్పినను నమ్మక మిగుల కోకిలాంబనిచ్చి వివాహము చేసెదననుచుంటి! నామాటలంత యలక్ష్యములా, రత్నాకరుడంత సుగుణకీలుడా?

సుబ్బ—సుందర సేనా! నీవిట్లు పలికిన నేనేమిచెప్పవాడను? కోకిలాంబ వివాహమునకై గదా రత్నాకరు నిటకు దోడ్కొనితెచ్చితిని. ఇప్పుడు వాని నిట కారాగృహాగ్ధునిగ జేసినచో నా కెంత యపకీర్తియో నీవే యలోచింపుము. ఇదిశ్రేయస్కరమా!

సుందర—అపకీర్తియేమి! తానుజేయు దుష్కార్యఫలంబుల ననుభవించుచున్నాడు. మీరే యిట్లాచరింప లోకులు నడువరా! కాబోవు జామాతయని కొండంతలు నేరము లాచరించినను గోరంతయైనను బాటినేయరు. అదే యితరులెవరైన బీదజనులు నిక్కముగా నేరమేమియు జేయనప్పటికి గోరంతలు కొండంతలుచేసి వారలను కఠినశిక్షాపాత్రులుగ జేయుచును. ఆనింద రాజునకు గాదా? ప్రిస్తుతము నాదిగాదా?

సుబ్బ—సుందర సేనా! కోకిలాంబవివాహాధంగము జేయుట నీకు సంతోషమా?

సుందర—ఆర్యా! కోకిలాంబ నొక కూర్మనిపాలుసేయుట మీకు బంతమా! రాజ్యంబున యరాజకము ప్రబలుట యిష్టమా! చెప్పడు.

సుబ్బ—(తనలో) ఆహా! “ముందున నుయ్యి, వెనుకనుగొయ్యి”యను నట్లున్నది. (ప్రీతాశముగా) ఇ తకు నా కపకీర్తి రానన్నది. ఎవరు తప్పించగలరు? సుందర సేనా! రత్నాకరుని విడువవా? నేను నిందపాలగుట నీకిష్టమా!

సుందర—ఆర్యా! మీ రిట్లు విడువరా! నా కేమినిందలు లేకుండుట మీకుకష్టమా? ఆహా! ఏమి యీప్రపంచకము! నే నాకూర్మని రత్నాకరునిపాటి చేసితినిగానా!

సుబు — సుందర సీనా! నీయిష్టము. (నిష్క్రమించును)

సుంద — ఆహా! సుబుద్ధీ! నీతనయయభీష్ట మెరుంగ లేకపోతివే! నీవేటి మంత్రిని! ఈపాటి చేతగాకపోయేనే!

సేవకు — (ప్రవేశము) ప్రభూ! రామన్న యనునాతడు వచ్చి యేలిన వారితో నెద్దియో యెఱింగింపగోరుచున్నాడు. ఏలినవారి యాజ్ఞ యైనచో లోనికి గొనివచ్చెదను.

సుంద — వెంటనే కొనిరమ్ము. (భటుడు నిష్క్రమించును)

(రామన్న ప్రవేశము.)

రామ — ప్రభూ! దండములు. కొన్ని సెలకక్కింద మాబంధుగులు కొందరు యాతా'ర్థమై విదేశములకేగిరి. వారితో వెల్లినవారు కొందరు నేడే తొందిరి. మావారలెల్లరు నెటనో చిక్కువడికడు వెతల గుంచుచున్నారట. ఏలినవారు తమబిడ్డల గోడులు బాపి దయచేసి నాకించుక వారలనెల్లరను దోడ్కొని తెచ్చుటకై సెలవాసంగ ప్రార్థించుచున్నాడ.

సుందర — యాతా'ర్థమై మీవారలందరు బోయియుండిరా! అప్పుడే నాతండ్రికూడ నేగియుండవచ్చును. ఆయనసమాచార మేమైన నీకు తెలియునా?

రామ — ఎవరు ప్రభూ?

సుందర — రాజా ప్రతాపనేక.

రామ — చెఱసాలలో గతియించినవారా!

సుందర — ఏమీ! చెరసాలలో నాతండ్రిగతించెనా! హా! ఏమీ! నేడంతటి కర్తవ్యోరమగు వార్తవింటిని! నిక్క-మీనా! ఇన్ని నాళ్లనుండి నాకొక్కరైన జెప్పరైలే. ఆహా! తండ్రి! నీకెట్టిపాట్లుకలిగెనునాయనా! నీవింకను నెన్నడోతీర్థయాత్రలనుండి వచ్చెదవని కన్నులు కాదులుగాయనటుల జూచుచుంటిని. ఆహా! మంత్రీ! క్రూరుబుద్ధి!

తులువా! గడియక్రిందట దప్పిపోతివి. లేకున్న నిన్నిచ్చుటనే నీకు యొక్కదుష్టబుద్ధికి తగుప్రాయశ్చిత్త మాచరించియుండువాడ. ఏమి యొనర్చినాడ! నీయెడ నేనట్టిపాపంబాచరించినాడ! ఆధీశో దారుని, నాయనుంగులండిని, బ్రీతావసేనుని బరిమార్చుటకు మీచేతులెటులాడెను! మీర లెల్లరు నాయననుగూలువజాలు వారలా! ఆ శుద్ధమనస్కుని, శూరుని, మీమాయలచే కడట కృత్యంబులచే జెఱపాలయించుచుది యెట్టకేలకు ప్రాణంబులను మిగిలిరి. కడుపునిండినదా! మీకోర్కెలు ఫలించెనా! అక్కటకటా! ఎంతటి ఘోరకృత్యం బాచరించితిరి. హతండ్రి! ప్రీతావసేనా! వీరలబాధ కెట్లు సైపనోపితివి! నీ వసహాయుండవగుటం జేసి నీవెంతవరితపించితివోగదా! హా! యిక నాజన్మమెందులకు! హా తండ్రి! ప్రీతావసేనా! (అని యూర్చిల్లుచు. తిరవచును.)

తృతీయరంగము.

(గంగాధరుడు-సుబ్రహ్మణ్యము ప్రవేశము.)

గంగా—సుబ్రహ్మణ్య! నీ విట్లు మంత్రిసుబుద్ధిని దూలనాడిన నాకు గోపము వచ్చును.

సుబ్ర—నేను నిజము పల్కుచున్నాను! నీవేమో తన కూతురు పెండ్లికిప్పుడు పంభావన లెక్కువగా దొఱకునని యాలనిని పొగచుచున్నావుగాని నేనందుల కొప్పకొనను. తెలిసినదా! చూచుము. నిన్నగాక మొన్నను వీరసేనునిపని యేమైనది!

గంగా—ఆ యువు మూడినవారిపని యేమాకుందో యుదే!

సుబ్ర—తనువారె సుందరిసేనుడు రాజగునప్పుడు వీరసేనునిపుత్రికను కళావతిని వివాహము చేసుకొనవలెనని రాజచట్టంబులు దెల్పుచున్నవట. ఆ సుందరసేనునకు ప్రధమంబున వివాహ

మొనర్చక యీమంత్రీ సుబుద్ధి తన కూతురున కేమి తొందర
వచ్చిందో నేడు వివాహము చేయచున్నాడు.

గంగా—చాలు చాలు. నీమాట లింక గట్టిపెట్టు. లోకమంతా రాజు
తోనే యున్నట్లు చెప్తావు.

సుబ్ర—పోనీ! నాకెందుకీ వివాదము. నడు నడు. సూర్యోదయమై
రెండుగంటలు గడువు కావచ్చినది.

(రామన్న వెంకన్న ప్రవేశము.)

వెం—అయ్యా! బ్రాహ్మణులారా! ఏమి మీరింత తొందరిగా నెక్కడికి
పరుగెత్తుచున్నారు?

గంగా—అయ్యలారా! మాతోను మీకెందుకు? మాపనిమీద మేము
పోవుచున్నాము. మమ్ములను బోనియ్యండి.

వెం—మీపని మాకు తెలుసును. సుబుద్ధిమంత్రీగారింటికి పెండ్లివిష
యమైగదా!

సుబ్ర—అవును! నాయనా! బాగా కనిపెట్టినావు.

గంగా—వా రెవ్వడు రాజగారిసంస్థానములో నుండువారు. వారికి
తెలియని దేమున్నది! (రామన్న వెంకన్నలఱచించి) అయితే
సంభావన మేమిటో? మివ్వదలచుకొన్నారు? మీ కేమైన
తెలుసనా?

సుబ్ర—నీ సంభావన బంగారమైపోను! వడిగానడు! మీపాటికి పెండ్లి
కొడుకుని వాళ్ళిని కూర్చోని పెట్టిన ముఱుగు.

గంగా—కూర్చోపెట్టడమెచ్చట? పెండ్లిపటమీదనా?

రామ—కాదుకాదు. కారాగృహములో!

సుబ్ర—అదేమయ్య మీ రాలా గనుచున్నా?

రామ—అహ! మీరికే తెలియదా యేమి! తెల్లవారకమునుపే రత్నాకరుని కారాగృహబద్ధునిగ జేసిరి.

సుబ్ర—ఏమేమి! కారణం?

వెం—దానికి కారణమంతా వేతమున్నది. అదంతా మీకెందుకు, మీదానిని మీరుపొండి. (వెంకన్న రామన్న నిష్క్రమింతురు)

గంగా—సీకోరికయే ఫలించినదిలే! మంత్రీప్రతికవివాహము నీకిష్టములేదన్నావు కావు! సీనోట్లో నిజంగా శనిగాడున్నాడు. ఇంక మన మెందు కక్కడికి బుట్టమీద ముసుగువేసుకొని! తిరిగి వెళ్ళిపోవుదమురా! (నిష్క్రమించుదురు)

చతుర్థరంగము.

సుందర—హా కుటిలాత్మకా! కుబుద్ధీకూర్చా! యెందేగిరివి! నిన్ను తుట్టునియలుజేసి తుదకు కాకులకు గ్రస్తలకు నెగుర్పైచినను పాపములేదుగదర! నీవు నిన్ను చిన్ననాటినుండి యత్యంతకరుణతో బోయెను జనకునిభంగి నన్నాదరించు చుంటివని మురిసితిని గాని, మూర్ఖా! నీవు గోముఖవ్యాఘ్రమవని కలనైన దలంచనైతినే! ఛీ క్రూరకర్మా! చండాలా! తుదకు మీరందరుగూడి నాజనకుని పాలిటి మృశ్యుచేవలెలైతిరిగదా! అకట! యెంతటి ఘోరకృత్యంబాచరించితిరి! ఆహా! జనసి, కమలాంబ! నీ వీదారుణకృత్యంబులనెల్ల కంట బూడకుండగనే యుల్తమలో కముండేర సుఖించుచుంటివి. కడు పుణ్యాత్మ్యురాలవు తల్లీ! నా కాపాటి భాగ్యములేకపోయెనే! యెట్లుండు! యీకలుషుడు జననమొంది తల్లీ, నిన్ను దివికంపినాడు. తెరువాల మొన్న మొన్న టివగకు తండి! ప్రాతావసీనుడు చెఱసాలలో నునువబడి కడునిదుమలపాలై తుదకు నీతుచ్చులచేతిలో మరణించెనుకదా!

అహ! యెంత భాగ్యహీనుడను, దైవమా! కోకిలాంబ! యీవారై
నీకైన చెలియకుండెనా యిన్నినాళ్లనుండి! నేనెంతయవివేకి!
నాహృదయేక్వరికే యీసమాచారము తెలిసియుంటివయెడల
నాతోజెప్పక యూరకుండునా? తనకెట్లు తెలియును? అదుప్తబుద్ధి
నుబుద్ధినామధేయుఁడు మాయలను బన్ని ప్రతాపసేనుడు
యాత్రార్థమై వెడలెనని చెప్పెనుగా! నీవెంతటికైన తగుమవు
రాతుచ్చా! నాతండ్రి యాత్రార్థమై వెడలెననిచెప్పి నాకన్నుల
దుమ్మగొట్టితివా! కాచుకొమ్మ, నిన్నీమిచెనెడనో! ఇదే
చూడుము. ఏమి నీనిష్ఠైతుకబాయమానకరుణ! “నాతో వీరనే
నుడు విన్నరాజుగాజేసి కళావతిని బాణిగ్రహణము జేయుమనె”
నని నొక్కినొక్కి వక్కాణించితివే! ఛీ! నీరాజ్యమేడ! నీవేడ!
నాతండ్రిని హత్యగావించిన చేతుల నీవు రాజ్యమె నగిన నేవింక
గైకొందునా? ఈవైరాసలమును నేనెట్లు చల్లార్చువాడ! చల్లార్చు
వాడ నీదు రక్షప్రవాహమున నివును. తొందరపడకును. వినుమి
దె నాదు దీర్ఘప్రతిజ్ఞను:

సీ! ఏనే జనించితి * నేని సుక్షత్రియ

వంశంబునందు; మ * ద్వంశ్యులే స

దా యిల సత్యప్ర * తాచార సంపన్ను

లైన జనని కమ * లాంబయే య

తివలలోన మహాప * తిప్రకయైన; నా

తండ్రి ప్రతాపుడే * ధరను శూరు

డేని యు నలవేల్పు * టేలిక పార్వతి

కాళిక శివురాణి * శూలపాణి

తే॥ గీ॥ యే సకలభవనములను * నేలుచుండె

నేని తెల్లనేసెడ కూర్చు * ని జనకుని మ

రణముదాచిన యీమంత్రి * రక్కసిని వి

గతశిరస్సుఁడై భూమిపై * గూలునటుల॥

ఇది చతుర్థాంశము

ఓం శ్రీభవానీపహాయం.

శ్రీ

కోకిలాంబ

~~~~~

పంచమాంకము

ప్రథమ రంగము.

(కాళికాదేవాలయము—మంత్రినుబుద్ధి ప్రవేశము.)

సుబు—అహ! నేనొకటాలోచించిన దైవమొకటి చేసెగదా! నావేరి
లితో నేడు నాకంటినే పొడుచుకొంటిని గదా! ప్రాణసేనుని
దుర్మరణము గుప్తపరచుట మున్నందు వీరసేనుని రాజ్యమున
కెవ్విధమైన యనర్థకములు ఘటియిల్లవని, క్షేమాస్పదమని
మదినొంచితిని గాని నుదరసేనునియందలి యిర్వ్యచేగాడు.
మరియు నాడు నేనెద్దియుక్తవని యొనర్చియుంటినో నేడదియే
నాకు ప్రాణసంకటమాయెనే! మరియు నుదరసేనుడిప్పుడు
సకలంబు నెఱింగి యెట్టకేలకు నన్ను జంపి తన తండ్రి ప్రాణాప
సేనుని దుర్మరణమునకు బ్రతీకారము జేసినగాని నిద్రించనని
కఠినశఙ్క మొనర్చెనట. అహ! చిన్ననాటనుండియు పెంచి
పెద్దచేసిన నాపైన నేడు ప్రళయకాలగుదునివలె బయలు
వెడలెనట! జరుగనున్నది జరుగక మానదు. ఇప్పుడు రెండు
జాముల రాత్రీయైనది. నుందరసేను డనుదినంబు నీ జగజ్జనని
దర్శనార్థమై యిటకేతొచును. నేనిచ్చట కొంతలేడవు దాగి
యుండి యీ విశ్వాసఘాతుకునిచర్య లారసి కర్తవ్య మాలో
చించెదగాక. నన్నే వధించెదనని ప్రేమచేసిన పరమకలుషుని
యెడ నక్కటకమూను టుచితముకాదు. మరియు నేనే,

తే! వీరసేనుని ముంతిన ♦ యేని గూల్చు
వాడ సుందరసేనుని ♦ వానిని లఘు
ని పిదప నకలరాజ్యము ♦ నిచ్చువాడ
నాడు కోకిలప్రియునకు ♦ నయముతోడ!

అదిగో యెవరో వచ్చుచున్నటులున్నది. (మంత్రీ దాగును.)

(సుందరసేనుని ప్రవేశము.)

సుందర—హా! మాతా! జగదంబా! నమస్కారంబులు. తల్లీ! నీవే గురు
వని ప్రవమవని నమ్మియుండిన తుదకు నాకువచ్చిన పాటు
లివి. నీవుగూడ నాప్రతాపసేనునిమరణ మెరింగియుండియు
తెలుపలేకపోతివా! హా! నే నేమియవచారము నీకొనరించినాడ?
నేనేమి విషము పెట్టితిని? ఆమంత్రినర్తముడు నీకేమి నెయ్యం
బాచరించినాడు? ఆహా! నీవు నాయెడ నింత నిర్దాక్షిణ్యము
బూనట యెవరినప్పము? సీదాసునేకదా బరిమార్చింపజేసితివి!
నీ దాసాసుదాసుసంతోషిస్తేకద, మరియెవరిని? ఆహా! నేనేమి
యింత తెలివిమాలి మాట్లాడుచున్నాను. నాడు జగజ్జనని
నిందించుచున్నానే. ఎంతటి పాపాత్ముడను! తల్లీ! నాతప్పులు
మన్నించి క్షమించుము. ఆక్రూరమంత్రీ కుబుద్ధితన తల్లీ!
జగదైకరక్షణీ! నిన్ను నిందించుచున్నాడను.

చ॥ జయజయ సార్వభౌమ సకల ♦ నద్గుణదాయిని సర్వమంగళే
జయజయ శాంతి వశిని ♦ సర్వవశంకరి శ్రీమహేశ్వరీ
జయజయ చక్రస్వామిని సు ♦ సంపదపూరణి సర్వరంజనీ
జయజయ లోకమాత కుల ♦ శంకరి సుందరి నన్ను గావుమా॥

జననీ! నెలవొనంగుము. ఇదిగో నీకు పాదపంకజంబులనే నాడు
మనఃపీఠంబున నెలకొల్పి సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించు
చున్నాడ. (సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించుచు) నాకూ
కుటిలని క్రూరాత్ముని బరిమార్చుటకై శక్తివొనంగుము తల్లీ!

మఱు—ఇదిగో నీకు ముక్తినిచ్చుచున్నాడ. (అచితరహలమున సుందర

నేనుని జంతును! నీవా నన్ను జంతువాడవు! యొన్న యొన్నటి
బుడుతడవు నీ వెంతటికి పాపాసిందితివిరా! నీవు తీసినగొదిలో
నీవే పడితివి.

ఏమియిది! యెవరో నన్ను ఖడ్గముచే చెండాడుచున్నారే!
నాకండ్లు తిరుగుచున్నయివి. పాదములు నేల నానుటలేదు.
అదిగో వచ్చుచున్నది, వచ్చుచున్నది. పులివాహనంబుపై
వచ్చుచున్నది. హా చచ్చితినికదా! (అని నేలపైబడును)

(కోకిలాంబ ప్రవేశము)

కోకి—జగజ్జననీ! పరమేశ్వరీ! నీకు వేయికొట్ల దండప్రణామంబులు
తల్లీ! నావలనకదా జననీ, నాతండ్రికిని సుందర సేనునకును
నిష్కారణవైరము ఘటించెను. ఆహా! ఈపాపిష్ఠి కోకిలాంబ
యేల యీజగతియందు పుట్టవలె? పుట్టెబో! పుట్టిన సుందర
సేనుతో నేల సఖ్యంబు సలుపవలయు? సఖ్యంబు నలిపెబో!
నలిపిన నేల మోపాపాశంబులకు బద్ధురాలు గావలయు?
అయినను తండ్రి సుబుద్ధి యేల తన తనయయభీష్టమునకు
బద్ధవిరుద్ధుడు గావలయు? ఆహా! యింతవరకు వచ్చిన వెనక
నీ జీవమేమి సుఖంపగలదు!

(కాలికి సుందర సేనునిక శేబరము తగులగా జూచి)

ఆహా! యేమిది! నాసఖు డీదేవినమీపంబున నిల్లు
జీవములువాసి పడియుండెను! ఇంక నాధవంబెందులకు! (సుబు
ద్ధిని తిలకించి) ఇదిగో! యిచ్చట నాతండ్రిగూడ పడియున్న
వాడు. వీర లిరువు రిచ్చట నొండొరుల నంతము గావించు
కొని యుండనోపు! ఆహా! సుబుద్ధి! నాయనా! ఈకోకిలాంబ
యెంతటి విపరీతములకు కారకురాలయ్యెను!

మ॥ ఇదియేమీ! యొకదిక్కునగా పడియె • నీల్సన్ నాడు తండ్రిగతిన్
ఇదియేమీ యెవడాచరించె నిను నీ • హత్యకొ గటా యిచ్చటన్
ఇదియేలా ఘటించెనో యెఱుగ నే • నిష్కల్మషన్ ఎల్లు జీ
వితనైయుండ గడంగుడో జనక నీ • వే నేలపై గూలిపన్!

జనని! కాళీమతల్లి! పెలనొసలగుము. నేటితో నర్వము
సమాప్తించినది. తురియు,

సీ! నేనే సదా జన * నీ నీదు పాదజం

కజములు నమ్మిన * కాంతనేని

సమృతంబుగ నిల * సదయుడౌ నాతండి

యాసతిమీరని * యతివనేని

సదమలచరితుని * నఖుని సుందరనేను

నే బహిఃప్రాణము * ని మది నెవును

దలచు సుసాధ్యము * తల్లినేని, జగతి

బంచభూతంబులె * బరగునేని

తే! గీ॥ విమలచారిత్రులౌ వీరు * విగతజీవు

లు పతియు పితయు జీవము * లు బడసెదరు

గాక నీదుకృపమహిమ * కలనజేసి

కానిచో నొనర్చుకొనెద * కంతహతము॥

(అని కరవాలమునెత్తి కంతహతము జేసికొనబూనును)

కాళీ—నిలునిలు, కోకిలా! నీదుభక్తికి మెచ్చితిని. ఇదిగో యిదె నజీవు
లగుచున్నాని నీయాప్తులు.

కోకి—తల్లి! పాహిమాం! పాహిమాం! పాహిమాం! (నమస్కరించి
నిలుచుండును.)

తే! గీ॥ చిన్ననాటనుండియు తల్లి * వీవెయంచు

నల శివునియొక్క ముద్దుల * నాతివంచు

పావనివని నాపాలిటి * భాగ్యదైవ

మవని నమ్మిచరించితి * మదినియెవుడు॥

సుందర—తల్లి! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!

సీ! కాళీమతల్లిదా * ఘనమహత్ప్రభును

గాంచెడి భాగ్యంబు * కలిగెనేడు

వర్వతపుత్రిని * వరమేశురాణిని

పొగడెడు పుణ్యంబు * పొసగెనేడు

దివిజాల మెచ్చగ • దేవీ! ఖలు మహిషా
 మరమర్దనను శక్తి • జూపినావు
 భక్తులకెందును • భయములేకుండను
 నీవె పోయెను పేరు • నిలిపినావు!

౮॥ వె! నీదు మహిమబాగడ • నేరికి శక్యంబు
 నలవియుగన బాగడ • నాదిశేషు
 కైన మనుజులెంత • కనుగొన నీనృప్తి
 తరమె తరమె తరమె • తరమె తరమె॥

సుబు—కూర! చచ్చితివి గాచుకొమ్మదె.

సుంద—కలుపమఠీ! తాళుము.

కాళి—సుందర సేనసుబుద్ధులారా! మీకేటి కీవైరము?

సుంద—లల్లి జగద్రక్షకీ! ఈతుచ్చుచి కూల్చెదనని తిరిశపథము
 జేసినాడ. కాన జెల్లింపవలయు.

కాళి—ఏమి యాసీ పోతిజ్ఞ?

సుంద—

సీ॥ ఏనే జనించితి • నేని సుక్షుతియ
 వంశంబునందు; మ • ద్వైత్యులే స
 దాయిల సత్యవ్రీ • తాచారసంపన్ను
 లైన; జనని కమ • లాంబయే య
 తివలలోన మహాప • తివ్రత యై; నా
 తండ్రి పోతాడే • ధరను శూరు
 దేవి వేల్పులవేల్పు • హిమగిరితనయ
 కాళిక శివురాణి • శూలపాణి

తే॥ గీ॥ యై సకలభవనములను • నేలుచుండ
 నేని తెల్లనేసెద కూర • ని జనకుని మ
 రణముదాచిన యీమంత్ర ర • క్కపిని వి
 గతశిరిస్కుండై భూమిపై • కూలునటుల॥

కాళీ—నీ పనిపటుల నీవృత్తిఁ బెట్టినది. నీబడులు నే నాజంతి
సుబుద్ధివద్యుని గూర్చియుంటిని. సుబుద్ధి! నీవేల యుక్తాయుక్తం
బులరయక బాలునిపై కత్తిగట్టెతివి.

సుబుద్ధి—తల్లీ! జగదంబ! నేనొక కఠినవృత్తిఁ యొనర్చియుంటిని.

కాళీ—ఏమది?

సుబుద్ధి—

తే॥ గీ॥ విరసేనుని మంత్రిన ♦ యేని గూల్పు
వాడ సుందరసేనుని ♦ వానిని లఘు
ని పిదప సకలరాజ్యము ♦ నిచ్చువాడ
నాదు కోకిలాప్రియునకు ♦ నయముతోడ॥

కాళీ—నీవృత్తివకూడ నెరవేరెనా? నీవనిగట్లు ప్రశమమున సుందర
సేనుని బరిమార్చి యుంటిని. తరువాత రెండవజేమనగా సకల
రాజ్యము కోకిలాప్రియున కర్పించుట. అంతేగా?

సుబు—అవును తల్లీ!

కాళీ—కోకిలాంబ! నీవృత్తి నయెదో యిండుక విన్నవించుము.

కోకిలాంబ—

నీ॥ నేనే సదా జన ♦ నీ నీమ పాదపం
కజములు నమ్మిన ♦ కాంతసేని
సమ్మతంబుగ నిల ♦ సదయుడౌ నాతండ్రి
యానతి మీరని ♦ యతివనేని
సదమలచరితుని ♦ పఘని సుందరసేను
నే బహిఃప్రాణమ ♦ నిమిది నెపుడు
దలచు సుసాధ్యమ ♦ తల్లినేని, జగతి
బంధ భూతంబులె ♦ బరగునేని

తే॥ గీ॥ విమలచారితులౌ వీరు ♦ విగతజీవు
లు పతియు పితయు జీవము ♦ లు బడసెదగు

గాళ నీకు కృపమహిమ + కళవశేష
గానిచో నొవర్చుకొనద + కంఠహతము.

(అని కరవాలమునెత్తి కంఠహతము చేసికొనబూనును)

కాళి—సుబుద్ధీ! మంట్రీ! వింటివా! నీ వీమాత్రము గ్రహించక బేలపై
యింతవరకు దెచ్చితివి. ఇక నైన నీతనయభీష్టము నిర్ధింప
జేయుము. రత్నకరుని వానిగృహంబున కంఠము. కోకి
లాంబ కడు సుగుణశీల.

సుబు—చిత్తము. తల్లీ! నీయనుగ్రహము.

కాళి—కోకిలాంబ! నీయభీష్టము నెఱవేరినదా?

కోకి—జననీ! సకలంబునకు నీవే కర్తృవు.

కాళి—సుందరసేనా! నీవిక కోకిలాంబను బరిగ్రహింపుము. కళా
వతినిగూడ వివాహమాడుము. ప్రాణమరణకంబుగ రాజ్యము
సేయుము. నీయిష్టమునచ్చిన వరంబొందు వేకుడు. ఇచ్చు
చున్నాను.

సుందర—తల్లీ! యిట్లుగానిమ్ము, వేకుచుంటి.

తే॥ గీ॥ ధరణి యాతిబాధలు లేక + తనరుగాక!

ప్రేమలు సన్మోహవైరము + లృపి సఖ్య
మునను జీవయాత్రను సలు + పుదురుగాక!

కరుణ నీకు భక్తులయందు + కలుగుగాక॥

ఇది పంచమాంకము

సర్వము సంపూర్ణము.

For Copies Apply to:—

Jagani Appalaswamy Naidu,

Merchant,

Near Ramgopal Choultry,

BEZWADA.

14859

